

**A M. KIR. HONVÉD FOLYAMI ERŐK ŐRNASZÁD-
EZREDE 1944. OKTÓBER 15—1945. MÁJUS 9. KÖZÖTT**

A második világháborút számtalan munka tárgyalja, de még napjainkban is kerülnek elő olyan adatok, amelyek kisebb-nagyobb mértékben hozzájárulnak a hadműveletekről, hadi eseményekről és a katonákról alkotott véleményünk formálásához. Az előbukkanó dokumentumok közelebb hozhatják a cselekmények megítélését, árnyalják a háború hadtörténeti feldolgozását. Sokszor a jelentéktelennek tűnő, a hadműveleteket alig befolyásoló események ismertetése is hozzájárulhat a valóságot jobban megközelítő kép kikerekítéséhez. Fokozottan vonatkozik mindez a magyar haderő működéséről alkotott álláspontunkra, mert a magyar honvédség harcainak feltárása még hiányos, olyannyira, hogy néhány fegyvernem, vagy nagyobb alakulat tevékenysége ezidáig szóba sem került. A nagy egész pedig részekből rakódik össze, amely semmikiéppen sem válhat teljessé, ha abból egy teljes fegyvernem hadműveletei hiányoznak.

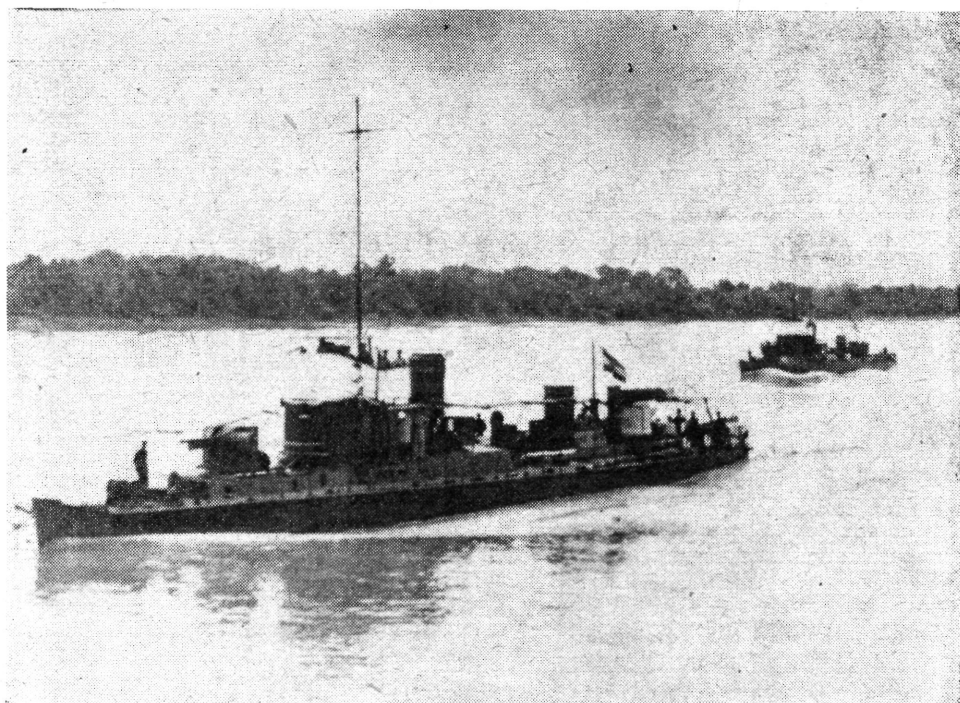
A magyar királyi honvéd folyami erőkre gondolunk.

A folyami erőknek jelentős szerepet szántak az 1944. október 15-i események — a háborúból való kiugrás — katonai biztosításában. A Horthy Miklós kormányzó iránt elvárt hűségüket a fegyvernem parancsnokának és felügyelőjének, dr. Hardy Kálmán vezérőrnagyának (altábornagy) a személye szavatolta, és tisztjeinek, legénységének a bekövetkezett események során tanúsított magatartása — néhány kivételtől eltekintve — ezt a bizalmat igazolta is.¹ Az erről írt tanulmányunk megjelenése óta előkerült új adatok fényénél módosítani kell az 1/I. őrnaszád osztálynál 1944. október 15-én történtek leírását, mert az események időrendje eltér az említett tanulmányban előadottaktól.

1944. október 15—16.

Az őrnaszádezred parancsnoka, Virányi Ferenc főtörzskapitány (ezredes) október 15-én este tiszti gyűlést tartott a Surányi kastélyban (Göddel szemben az 1670,5. folyamkilométernél), amelyen tájékoztatást adott az eseményekről. Csak ezt követően érkezett meg a parancs, hogy a DEBRECEN és a KECSKEMÉT őrnaszádok fussanak be Budapestre. Amint a két hajót felfűtötték és gőzkészek lettek — a hivatkozott tanulmányban írottakkal szemben —, a sűrű köd és sötétség ellenére *elindultak*. A fordulásnál azonban mindkét hajó „megtűzte” a partot, a két egység „felült”, és a rossz látási viszonyok miatt mozdulatlanság-

¹ *Csonkaréti Károly*: Új adatok 1944. október 15. katonai előkészítéséhez. *Hadtörténelmi Közlemények* (a továbbiakban — HK) 1980. 2. sz. 311—326. o. A rendfokozatoknál — bizonyos gyakorlati szempontok miatt — a mozgósítás előtti hagyományos folyamórségi elnevezéseket használok.

Az 1/II. Őrnaszád osztály egységei. Elöl a DEBRECEN

ra kárhóztatva várt reggelig. Ez után jelentette az ezredparancsnok a folyami erők parancsnokságának, hogy nem tudnak elindulni. Csak másnap reggel, a köd tisztulása után sikerült a hajókat elszabadítani, s kb. 9 órakor folytatták útjukat Budapest felé.

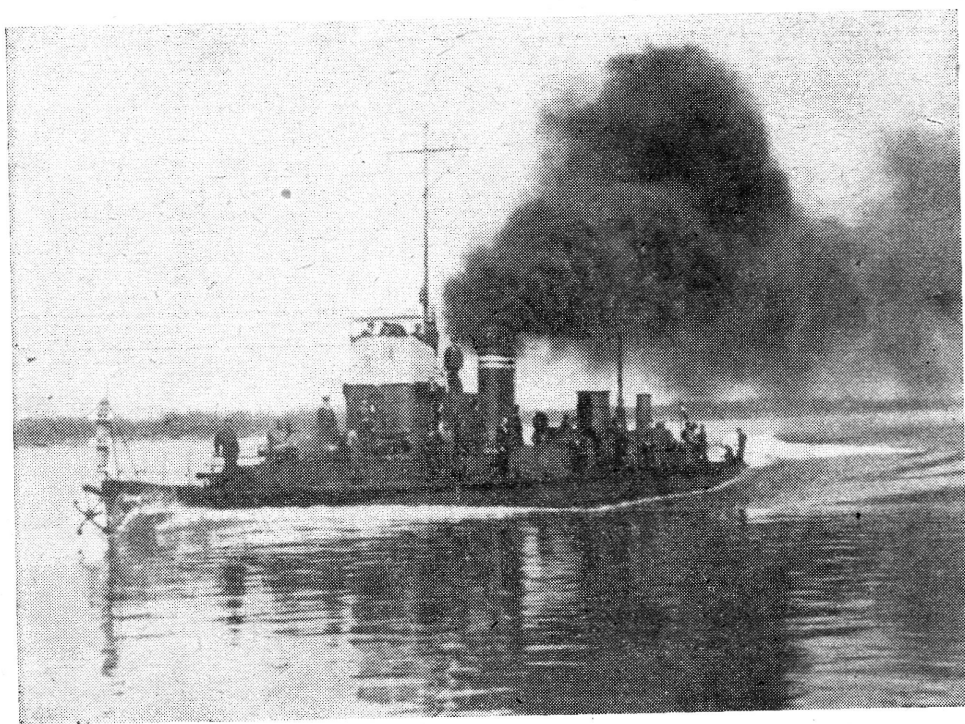
Az egységek nem harci alakzatban haladtak, ezért a Margitsziget északi csúcsán álló két német harcocsai nem nyitott tüzet. A Margit-híd alatt, a budai oldalon dobták le horgonyaikat. Itt ún. „papucskok” (partraszálló naszádok) álltak melléjük, német fegyveres különítmény ugrált át az őrnaszádokra és Seifert korvettkapitány parancsnoksága alatt megszállta azokat. Mivel a folyamőrök nem tanúsítottak ellenállást, a német tengerészek déli 1 óra körül eltávoztak. „Sem német lobogó, sem német őrség a hajónkon sohasem volt. Ezután az őrnaszádok befutottak Óbudára” — fejezi be e napra vonatkozó visszaemlékezését Czigler Arnold.²

A folyami erők parancsnokságán, valamint a Lánchíd alatt, a balparton kikötött 1/I. őrnaszád osztály egységein történt események leírását szintén ki kell egészíteni,³ már csak azért is, mert a Várban, valamint a folyami erők parancsnokságán mind a hadtörténelem, mind a köztörténetírás szempontjából figyelemre méltó, mégis kevésbé ismert és méltatott események játszódtak október 15. estéjén és éjszakáján.

Az esti órákban, amikor a Vár lejárói már el voltak aknásítva — írja a Hardy

² Czigler Arnold volt kapitány — a KECSKEMÉT őrnaszád akkori parancsnoka — visszaemlékezése, a szerző tulajdonában; továbbá a KTB Chef Donau-Flottille u. „Formationen der Do-Fl. rom 1.8.1943. — 15. 2. 1945. (Hádinapló.)

³ Az előzmények megtalálhatók a szerző hivatkozott tanulmányában: HK 1980. 2. sz.

A KECSKEMÉT őrnaszád

vezérfőkapitány elleni ítélet indokolása⁴ —, Lázár altábornagy testőrségi parancsnokot három arisztokrata kereste fel, név szerint Pálffy József gróf, Pallavicini Antal és György őrgróf. A három látogató a helyzet felől érdeklődött. Amikor erre Lázár azzal válaszolt, hogy várják a politikai krízis megoldását, Pálffy megkérdezte Lázártól, hogy jó volna-e, ha a munkások sztrájkba lépnének. Ezt ugyanis módjukban állna megszervezni, ha átjuthatnának a pesti oldalra. Lázár ezt igen jónak találta, de egyúttal kifejezte abbeli aggályát is, hogy Pestre már nem lehet átmenni. Legalább is a hidakon nem.

Lázár altábornagy azonban nem sokat töprengett. Azonnal felhívta telefonon Hardyt, közölte vele, hogy miről van szó, valamint azt, hogy hamarosan három úr fogja őt ez ügyben felkeresni.⁵ Hardy igenlő válasza után Lázár a Várkertten át lekísérte a három grótot a Lánchíd utcáig, ahol azok felkeresték a Fiume szállóban (Lánchíd u. 2.) székelő Hardyt. Itt volt a folyami erők parancsnoksága.

Pálffy előadta tervét, de kijelentette, hogy ők nem akarnak átmenni a túlsó oldalra. Hanem van náluk egy cédula, amit Szakasits Árpád írt alá és azt a cédulát kellene egy megbízható emberrel átjuttatni Szakasits öccséhez az üzenettel, hogy a munkásság másnap reggel lépjen általános sztrájkba.

⁴ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban — HL) Utassy-hagyaték. A nemzet totális mozgósításával és harcba állításával megbízott m. kir. tárcanélküli miniszter mellé beosztott tábornok bírósága, mint ítélőbiróság. R. 2005/44. I. szám. 51—53. o.

⁵ Hardy ezt a következőképpen mondta el egy interjúban: „Éjjel ismét Lázár altábornagy telefonált. Azt kérdezte, persze nevek nélkül és virágnyelven, hogy át tudnék-e juttatni bizonyos dolgot a pesti oldalra? Mert a hidakat SS-ek őrizték.” *Bokor Péter: A barikád két oldala. Élet és Irodalom, 1980. október 18. 6. o.* Hardy nyilván azért adott Lázárnak igenlő választ, mert akkorra az 1/I. őrnaszád osztály már felérkezett Érdről, vagy már a közelben volt.

Hardy magáévá tette az ügyet. Hivatta Remetey Elemér főtörzskapitányt.⁶ A három gróf jelenlétében megkérdezte Remeteytől, van-e olyan megbízható embere, aki a pesti oldalon egy megadott címre egy cédulát fontos üzenettel el tudna vinni. Pálffy még közbeszólva megjegyezte, hogy a cédulát a német zárvonalon kell átvinni a Hógyes Endre utca 3. szám alá. Ott azt azzal az üzenettel kell átadni, hogy 16-án reggel az egész munkásság lépjen sztrájkba.

„Remetey azonnal átlátta — idézzük szó szerint az ítélet indokolását —, hogy itt egy igen veszélyes és polgárháborút, valamint vérontást is előidézhető vállalkozás készül. Ezért a feljelentés gondolatával foglalkozva, színleg vállalta a feladat végrehajtását. Elment a folyami erők kémelhárító osztályához és onnan magával hozta Holubán Ferenc bizalmi szolgálatot teljesítő honvédet,⁷ akit Pallavicini őrgróf azután részletesen eligazított. Főleg a titoktartásra és az óvatosságra oktatta ki és közölte vele, hogyha elfognák, nyelje le a cédulát” . . .⁸

Ezután Hardy — kb. 22 óra 30 perckor — rádió parancsot adott az 1/I. őrnaszád osztály parancsnokának, Nickl Béla törzskapitánynak (alezredes), hogy az osztály aknász-motorcsónakján (AM) azonnal jöjjön át a jobbpartra, s jelentkezék nála.

Nickl Béla a BÜKK osztályparancsnoki hajón vette Hardy rádiógrammját. Felment a fedélzetre és közölte a BÜKK oldalához kötött AM 9 parancsnokával, Bajáni Márton hajómesterrel (őrmester), hogy készüljön, mert néhány perccel belül átmennek a Fiume szállóba. Csakhamar ismét megjelent egyik beosztott tisztjével és az AM 9 fedélzetén áthajóztak a budai oldalra. Amint ki-kötöttek, utasította Bajánit, hogy visszatértekig várakozzék.⁹

Mialatt Hardyék Nickl Bélára várakoztak, Remetey Elemérnek módjában állt elárulni a tervet a közismerten nyilas érzelmű Jászay Ferenc vezérkari őrnagynak, a folyami erők vezérkari főnökének. Jászay azonnal érintkezésbe lépett a német katonai szervekkel. A németek átlátták a nagy lehetőséget, azt, hogy olyan csapdát állíthatnak Hardynak, amelynek alapján hűtlenségi pert indíthatnak ellene a magyar haditörvényszékekkel. Ezért belemertek a színlelésbe. Remetey és Jászay ezután Holubán Ferencet „magatartására nézve megfelelően kioktatták, úgy, hogy nevezett aszerint járt el”.¹⁰ „Akkor még nem tudtam — mondta Hardy az idézett interjúban —, hogy Remetey és Jászay elszabotálják a megbízatást”. Ha Hardy ezt nem is feltételezte beosztottjairól, azt azonban tudta, hogy Jászay feltétlen német orientációjú, ezért megmagyarázhatatlan, hogy miért nem intézkedett eltávolításáról, holott erre módja lett volna.

A folyami erőknél tehát ugyanaz játszódott le, ami a 2. hadseregnél, illetve a többi parancsnokságon. A németbarát vezérkari tisztek vették kezükbe az irányítást.

Nickl Béla törzskapitány Holubánnal együtt távozott a Fiume szállóból és a parancs értelmében átvitte a balpartra. Itt Holubán azonnal partra ugrott és eltűnt. A három grófért a PAM 21 ment.

Ma már tudjuk, hogy az üzenet sohasem érkezett rendeltetési helyére, mert az áruló Holubán a cédulával egyenesen a német parancsnokságra sietett. Így — állapítja meg az ítélet indokolása¹¹ —, a munkásság fellázítására irányuló kísérlet nem sikerült, a német hatóságok intézkedései alapján pedig Hardy Kálmán II. rendű vádlottat 16-án hajnalban őrizetbe vették. Szakasits aláírásával

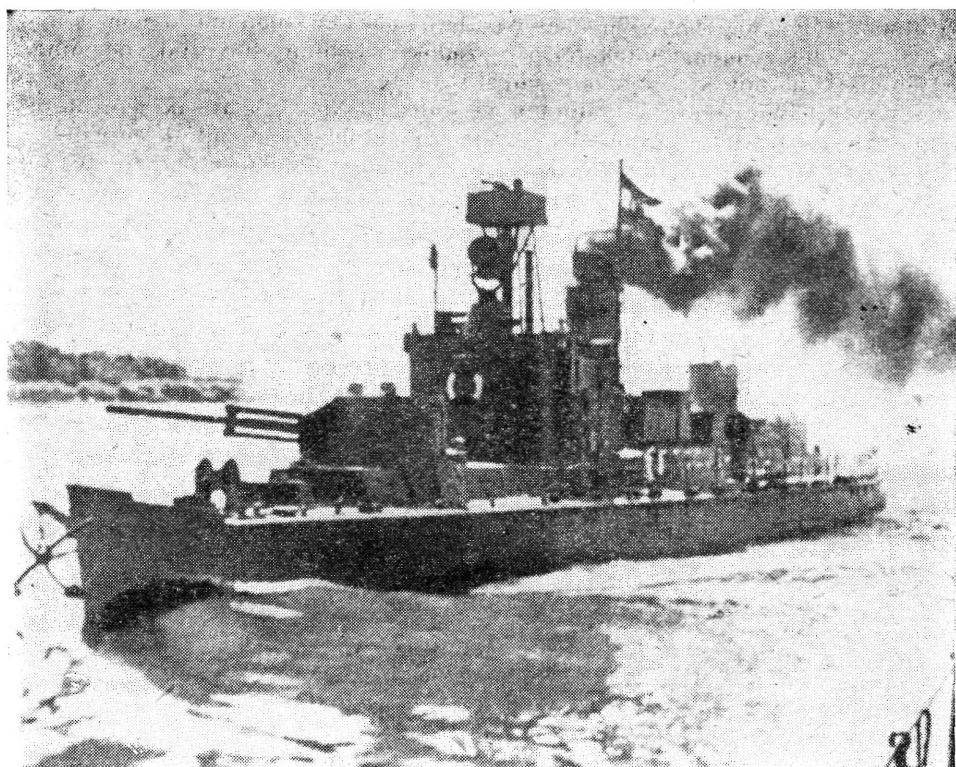
⁶ Remetey a folyami erők hírszerző osztályának volt a vezetője.

⁷ Hardy szerint Holubánnak német igazolványa is volt. Bokor Péter hivatkozott interjúja az Élet és Irodalomban. ⁸ „Ezt az embert... az időközben a Lánchídhöz érkezett őrnaszádosztályom parancsnokának kellett volna Pestre átnemnie...” — mondta Hardy a hivatkozott interjúban. A beszélgetés tehát 22 óra után történt.

⁹ Bajáni szóbeli visszaemlékezése!

¹⁰ Hivatkozott ítélet, 53. o.

¹¹ Uo.

A GYŐR űrnaszád, jellegzetes Bofors-lövegével

ellátott cédula, amelynek hátlapján a pontos cím (özv. Bartha Lajosné lakásán: Horváth Mihály, Hőgyes Endre utca 3.) volt feltüntetve, a nyomozó hatóságok kezébe került.¹²

Október 16-án a hajnali órákban rendkívül sűrű köd ült a Duna fölött. A SOPRON és a GYŐR űrnaszád, valamint az M 9 riadókézsültségben várakozott további parancsra. Egyszer csak német hadihajó kötött rá a SOPRON-ra¹³ Egy német tengerésztiszt átkiáltott: „Hardy kaput!” Ezután egy német korvettkapitány, valószínűleg szintén Seifert lehetett, átugrott a SOPRON fedélzetére és Nickl Bélát kereste. Az őrség átkísérte a BÜKK-re, Seifert és Nickl néhány percig tárgyalta egymással, majd a korvettkapitány eltávozott. Jó fél óra multán Seifert parancsnoki motorcsónakon tért vissza és magával vitte Nickl törzskapitányt. Csakhamar a papucshajó is visszatért, fedélzetén német tengerészlegénység sorakozott fel, lövésre kész fegyverrel. A németek gyorsan megszállták a két űrnaszádot és elrendelték a német hadilobogó felvonását.

¹² Uo. 69. o. „II. r. vádlott bűnügyével kapcsolatban tárgyi bizonyítékként fekszik el 58/4. nsz. alatt a Szakasits aláírással ellátott cédula, amelyet a munkásság sztrájkbalépése céljából a három arisztokrata II. r. vádlott jelenlétében Holubán Ferenc honvédnek kézbesítés céljából átadott... Ezeknek a körülményeknek és tényeknek birtokában és ismeretében a haditörvényszék II. r. vádlott védekezésével szemben rá vonatkozólag a fenti tényállásban leírtakat állapította meg, amelyekből kifőnően nevezett úgy a Tito-féle tárgyalások előkészítésében, mint a munkásságnak október 16-án tervezett fellátásában tevékenyen közreműködött...” Magának az ítéletnek a szövege: „Hardy Kálmán II. r. vádlottat pedig kötéllel végrehajtandó halálbüntetésre, mint fő-büntetésre ítéli. Sopronkőhida, 1945. évi február hó 12-én. Dr. Dominich Vilmos s. k. hadb. őrnagy, tárgyalásvezető; Dr. vitéz Gábor László s. k. hadb. főhadnagy, jegyzőkönyvvezető”

¹³ HL Horthy-kori csapatanyagok 44. doboz. Riedl László visszaemlékezése. Riedl László főhajónagy, a SOPRON űrnaszád akkori első tisztje szerint egy ágyúszád, vagy papucshajó, Bajáni Márton szóbeli visszaemlékezésében határozottan papucshajóra emlékszik.

Miután a folyamór legénység nem volt hajlandó ezt megtenni, a német lobo-
gót a németek maguk vonták föl a naszádokra. Ezután eltávoztak, de minden
hajón visszamaradt **3—3 fő német tengerészőrség**.¹⁴

A déli órákban a korvettkapitány visszahozta Nickl Bélát, aki elvonult az
osztályparancsnoki hajó kabinjába, s a fedélzeten többé nem mutatkozott.

Bár írott forrás nem áll rendelkezésre, elfogadhatjuk Bajáni hajómester állí-
tását, azt, hogy Nickl Béla házi őrizetbe került. Bajánit ugyanis tizesztendős
kora óta a folyamórség nevelte, taníttatta, s így majdnem fiúi viszony fűzte az
idősebb tisztekhez, így Nickl Bélához is, aki a következő hetekben úgyszólván
csak vele volt hajlandó szót váltani. Egy alkalommal Nickl olyan értelemben
nyilatkozott Bajáni előtt, hogy házi őrizetben tartják, senkivel sem érintkez-
het. Ezt erősíti meg Hardy Kálmán is, amikor a következőt mondta: „Később
tudtam meg, hogy a parancsnokság tisztikara felesküdt Szálasira. Nickl Béla
nem, ő öngyilkosságot követett el.”¹⁵

Az 1/I. őrnaszád osztály parancsnokságát ideiglenesen Márkus Aurél törzs-
alkapitány (őrnagy) vette át, megtartva egyúttal a SOPRON őrnaszád parancs-
noki beosztását is.

Október 18-án az 1/I. őrnaszádosztály felesküdt Szálasira.¹⁶ Ugyanezen a
napon este a német tengerészek elhagyták a hajókat.¹⁷

Az őrnaszádezred hadműveletei 1944-ben

Köztudott, hogy 1944. október 15-e fordulópont hazánk történetében. A puccs
következtében az államvezetés a Nyilaskeresztes Párt kezébe került. A nyilasok
csak az őket hatalomra emelő német birodalom érdekeit tartották szem előtt,
ez befolyásolta minden intézkedésüket, elsősorban a magyar katonaság totális
harcba állítását. E törekvés következtében vetették harcba a folyamharci úszó-
egységeket is.

Addig ugyanis Hardy vezérőrkapitány mindent elkövetett, hogy legalább az
őrnaszádezredet érintetlenül őrizze meg egy későbbi feladatra. Az ellenforra-
dalmi rendszer elmélete szerint az „őszirózsás forradalom”, majd a Magyar Ta-
nácsköztársaság, a cseh és román megszállás sohasem következett volna be, ha
Magyarország intakt haderővel rendelkezik. E tanulástól levonva tartottak még
1944-ben is érintetlenül néhány alakulatot, mint pl. a folyami erőket vagy az
ejtőernyősöket, igaz, csupán védelmi célból.

Amikor azután a politikai és katonai helyzet alakulása előreláthatóvá tette
azt, hogy Magyarország létérdeke előbb-utóbb szembefordítja Horthy kormány-
zót a németekkel, a háborús veszteségektől megóvott alakulatokat újabb, más
természetű feladatokra tartalékolták. Nevezetesen ezeknek az egységeknek kel-
lett volna képezniük a magját egy, a német hadsereg elleni védelmi csoporto-
sulásnak.

Mint tudjuk, október 15-én minden ilyen irányú elképzelés csődöt mondott.

A nyilas vezérkar nem ismert többé védett alakulatot. Minden fegyveres erőt
a Szovjetunió elleni háborúra mozgósított. Ha a nyilasok szemében megbízha-
tatlan folyamór parancsnokokat nem is lehetett mind leváltani, vagy letartózt-
tatni, mert akkor pl. a folyamzárzászlóalj csaknem tisztikar nélkül maradtak
volna, annyit azonban megtettek, hogy bizalmi embereik ellenőrzése alá vonták
az egységeket.

¹⁴ HL uo. A németek három napig maradtak a hajókon, s távozásukkor bevonták a német lobo-
gót, emlékezik vissza Bajáni hajómester. Ezt levéltári adat is megerősíti.

¹⁵ Hardy hivatkozott nyilatkozata és Élet és Irodalomban.

¹⁶ HL Horthy-kori csapatanyagok, 44. doboz. 290. sz.

¹⁷ Uo. 291. sz.

A totális háború érdekében — ami most már a továbbiakban az őrnaszád-erzedet illeti — megkísérelték a hadihajók harcértékének növelését. A hajókat feltöltötték lőszerrel,¹⁸ továbbá az őrnaszádok új, korszerű léghárító fegyvereket is kaptak. A SOPRON és a GYŐR tűzerejét — egyébként Bofors toronylővegeikkel ezek voltak már eddig is a legütőképesebb egységek — október 20-án egy-egy négycsövű nehézpuskával növelték.¹⁹ (Ilyenekkel a DEBRECEN és KECSKEMÉT már rendelkezett.) November 21-én a SOPRON-ra még egy négycsövű léghárító géppuskát is szereltek,²⁰ majd decemberben már egy 40 mm-es légvédelmi gépágyúja is volt, amelyet a hátsó nehézpuska-golyószóró torony helyére szereltek.²¹

Az őrnaszádok első harci bevetésére október végén került sor. Előzőleg a német haditengerészet dunai parancsnoksága (Inspekteur d. Minenraumdivision Donau = IMRDD) két harccsoportot alakított az őrnaszádosztályokból, mégpedig úgy, hogy minden osztályhoz különböző német haditengerészeti egységeket osztottak be a magyar hajócsoporthoz támogatására, erősítésére. Ez egyúttal a folyami erők ellenőrzését is célozta.

Az egyik harccsoportba a SOPRON, a GYŐR, a BECHELAREN (ex-PRESIDENT MASARYK csehszlovák ágyúaszád, parancsnoka Rolf Ciecior fregattadnagy) és az FR 4, a másodikba a DEBRECEN, a KECSKEMÉT, a PM 1 (páncélos motorcsónak), az AT 916 és az AT 917 tartozott.²²

Az első akcióra az adott okot, hogy a szovjet csapatok — nem utolsósorban a két folyamzárászlóalj visszavonulása következtében, amely része volt az október 15-i kiugrást előkészítő hadmozdulatoknak — a vártnál hamarabb értek Bajára, ahol sok hadianyaggal rakott hajó rekedt meg. A német hadvezetőség ezért ún. „bajai kiürítő csoportot” indított útnak, amely a SOPRON és a GYŐR őrnaszádból, a BECHELAREN ágyúaszádból és a SUMADIJA vontatóból állt.

A bevetési parancs károsan érintette az őrnaszádok teljes személyi állományát, amelyben több momentum is közrejátszott. Elsősorban politikai: Hardy letartóztatása, Nickl leváltása, a hajók német megszállása (a SOPRON ezt már másodsor érte meg),²³ annak tudata, hogy a háború már elveszett, amit a Legfelsőbb Hadúr maga jelentett ki. Másodsorban mindenki tudta, hogy az őrnaszádok nem alkalmasak parti tüzérség, különösen harckocsik vagy más páncélléghárító fegyverekkel felszerelt katonaság leküzdésére, hiszen a különböző, a folyami erők részére kiadott szolgálati utasítások ezt kifejezetten hangsúlyozták is. A szovjet csapatok pedig fel voltak szerelve ilyen hatékony fegyverekkel. Harmadsorban pedig a Dunában rengeteg felderítetlen akna hevert.

Éz utóbbival kapcsolatban a folyami erők parancsnoksága az őrnaszádok biztonságos hajózása érdekében még október 15-e előtt úgy rendelkezett, hogy hajóit demagnetizáltatja. Az angolszász légierő ugyanis kezdetben mágneses aknákat telepített a Dunába. A hajóknak Bécsbe kellett volna menniük, mert a demagnetizálást csak ott lehetett elvégeztetni.

A demagnetizálásra vonatkozó parancsra várva érte az 1/I. őrnaszádosztályt október 27-én a meglepő új parancs: azonnal induljanak Paksra, s ott jelent-

18 Uo. 310. sz.

19 Uo. 340. sz.

20 Uo. 332. sz.

21 Uo. Riedl László visszaemlékezése, valamint a szerző tulajdonában lévő fénykép alapján.

22 Czigler Arnold visszaemlékezése a szerző tulajdonában. FR—Boot: légvédelmi géppuskával felszerelt, 21 t vízkiszorítású, 17,4 m hosszú motorcsónak; AT = Artillerie Träger. Uszályokból átépített, páncéllal borított motoros hajók, 2 db 10,5 cm-es löveggel és erős légvédelmi fegyverzettel.

23 *Csonkaréti Károly*: Adalék Magyarország német megszállásának történetéhez. Újvidék, 1944. március 19. HK 1979. 2. sz. 277. o.

kezzenek az ottani német flottillaparancsnokságon. A viszonylag békés Bécs helyett a frontra kellett indulniuk.²⁴ A hajók kifutottak.

A hajócsoport október 30-án, az esti órákban érkezett Bajára, s a bal parton álló szovjet erők tüzkörzetéből kellett egy fontos, hadianyaggal teli uszályt elvontatniuk.

A felrobbantott bajai híd fölött, a jobb parton kikötött löszeres uszályt a SOPRON vette vontájába Márkus Aurél törzsalkapitány (őrnagy) parancsnoksága alatt. Még a manőver közben heves nehézpuska- és gépfegyvertűzet kaptak, amit viszonyoztak. A műveletet a BECHELAREN fedezte és tüzelésével igyekezett magára vonni a szovjet erők figyelmét.

Az uszály elkötése után a SOPRON a vontatmánnyal megindult hegymenetben. Közben kapták a hírt, hogy Baja fölött, a bal parton, Koppány-pusztánál egy szovjet nehézgéppuska települt, amelyet a jobb parton levő magyar csapatok meg akartak semmisíteni, de eredményt nem értek el. Ezért a hajóktól tűztámogatást kértek. A SOPRON és a BECHELAREN rövid idő alatt szétlőtte a koppány-pusztai épületet, egy erős, körvédőképes támaszpontot.²⁵ A Sió-torkolatnál a SUMADIJA vontató átvette az uszályt a SOPRON-tól, a GYŐR pedig csatlakozott a kísérethez (pk: Halmay Lóránd kapitány [százados]). A hajók így lehetőséget adtak egy, a Dunán át végrehajtott magyar rohamvállalkozás eredményes végrehajtására.²⁶ „Láttuk még, hogy a jobbpárti állásokból a rohamcsónakok a balpart felé átkelnek, de a harc további lefolyását már nem volt módunkban megfigyelni” — írja visszaemlékezésében a SOPRON első tisztje, majd így folytatja: „Visszavonulásunk közben Fajsznál a balpartról tüzéségi tüzet kaptunk, amit viszonyoztunk. A hajón két sebesülés történt. Sebesültjeinket Paksra kihajóztuk.”²⁷

A csoport ezután bevonult Felső-Gödre, s egy ideig nem mozdult.

Az Óbudán álló 1/II. őrnaszádosztály egységeit november 6-án irányították Adonyba, az 1598. folyamkilométerhez (a továbbiakban — fkm).²⁸ A DEBRECEN parancsnoka Kirchner Frigyes törzsalkapitány, a KECSKEMÉT parancsnoka Czigler Arnold kapitány, a PM 1 parancsnoka br. Schoenberger Ernő hajónagy (hadnagy) volt.

Bár a szovjet hadsereg november elején megindított, Budapest birtokba vételeért folyó hadműveletei elakadtak, sikerült átkelniük a soroksári Dunaágon, s a Csepel-sziget több pontján megvetették a lábukat. Az arcvonal a szigeten kusza, állandóan hullámzó volt. Az 1/I. őrnaszád osztályt a szigeten folyó, hol védekező, hol támadó harcok tűztámogatására és felderítésre használták föl.

A KECSKEMÉT november 11-én futott ki Adonyból völgymenetben. A Csepel-sziget déli csúcsán állapotodott meg s az 1586. fkm-nél 15 óra 55 perckor lövegtűz alá vett egy, már szovjet kézben levő csárdaépületet. A hajó körül csupán néhány aknabecsapódást észleltek s az őrnaszád fara kapott egy géppuskasorozatot.

24 HL Horthy-kori csapatanyagok 44. doboz. 322. sz. A folyami erők parancsnoksága a biztonságosabb hajózás érdekében még október 15. előtt úgy tervezte, hogy hajóit demagnetizáltatja. Az angolszász légerő ugyanis kezdetben mágneses aknákat dobott a Dunába, amelyek a vashajók által keltett mágneses hatásra robbantak. Demagnetizálni csak Bécsben lehetett. Az indukciós aknák telepítése után a demagnetizálás már idejét múltnak tűnt s az új harc helyzet is sürgetett. Ezért október 27-én az 1/I. őrnaszádosztály harcászati parancsot kaptak, hogy azonnal fussanak ki Paksra, s jelentkezzenek az ottani német flottillaparancsnokságon. Ilyen értelemben nyilatkozik Riedl László is hivatkozott visszaemlékezésében.

25 Uo. Riedl László visszaemlékezése 2. o.

26 Uo. 343. sz. Jelentés a bajai kiűrtő csoport tüzharcáról.

27 Uo. Riedl László visszaemlékezése 3. o.

28 A KECSKEMÉT őrnaszád hajónaplója. Itt mondog köszönetet az Ausztráliában élő Czigler Arnold volt kapitánynak, aki rendelkezésemre bocsátotta az őrnaszád hajónaplójának kivonatát, s így lehetővé tette, hogy legalább az 1/I. őrnaszádosztály harcait és egyéb működését pontosan rekonstruálhassam. Az egyszerűség kedvéért a továbbiakban mellőzzük a lábjegyzeteket ott, ahol az események leírásánál kizárólag a KECSKEMÉT hajónaplójára támaszkodunk.

November 21-én a KECSKEMÉT az 1594. fkm-nél foglalt tüzelőállást. 12 óra 45-kor egy magyar felségjellel ellátott bombázó támadta meg. A ledobott tűz bomba célt tévesztett.

Bár erre nincs adatunk, valószínűlet a DEBRECEN is részt vett ezekben a harcokban, mint a KECSKEMÉT váltótársa.

Ahogy a szovjet csapatok egyre nagyobb területet nyertek, illetve hosszabb partsávot vettek birtokba, úgy csökkent az őrnaszádok alkalmazhatósági területe, úgy szorultak a hajók egyre feljebb, északabbra.

November 23-án a KECSKEMÉT már a százhalmattai téglagyárnál volt tüzelőállásban. Innen lőtte a Tököl községben állomásozó szovjet erőket, hogy előkészítse az 1. lovashadosztály támadását. A támadás megindultával határozottan támogatta a gyalogságot, elhallgattatva a szovjet aknavetőök nagy részét. A hajón — néhány gépfegyverlövődék becsapódásától eltekintve — nem történt sérülés az aknavetőök is csak a hajó körüli vízbe találtak aknáikkal.

Sötétedés után az őrnaszád visszavonult az őrnaszádosztály új támaszpontjára, Nagytéténybe. Másnap hajnalban a KECSKEMÉT újra elfoglalta előző napi helyét (1623. fkm). A szovjet aknavetőök azonban már belőtték magukat és oly heves tűzzel árasztották el a hajót, hogy annak el kellett hagynia állását. Hegyemenetben távozva az 1626. fkm-nél állapotodott meg s innen adott zavaró tüzet Tökölre.

November 25. A Hunyadi-hadosztálytól vett parancs szerint 9 óra 15-kor a KECSKEMÉT kifut. Az őrnaszád ezúttal kísérőhajót is kapott, az előző napon Óbudáról beérkezett PM 1-et. Biztosított menetben haladtak az 1626. fkm-ig, vagyis Érd—Ófalu magasságáig. Mozgást nem észlelve, a kis kötélék visszafordult és 11 órakor befutott Nagytéténybe.

Ezután a DEBRECEN indult ugyanazzal a feladattal, ugyanolyan alakzatban, vagyis a menetet ezúttal is a PM 1 vezette.

Most megszakítjuk a szűkszavú hajónaplóra támaszkodó beszámolóinkat, mert a következőkről bővebb, részletesebb információk állnak rendelkezésünkre. A szót átadjuk br. Schoenberger Ernő hajónagynak, a PM 1 akkori parancsnokának.²⁹

... Kb. déltájban (11 óra 30 körül) a PM 1 és a DEBRECEN elindult völgyemenetben (Nagytétényből). A rádióösszeköttetés közöttünk (vagyis az őrnaszádosztály-parancsnokság, valamint a parti tüzérség között) a vételi nehézségek miatt csak szórványos volt. A felderítés eredménytelenül folyt, amikor Tököl—Százhalombatta magasságában (1624. fkm fölött, tehát a KECSKEMÉT délelőtti tüzelőállásától délebbre) a PM 1 géppuskatüzet kapott (kb. 11 óra 35-kor). Ezt követően a lövésztorony személyzete (melyiké?) a parton mozgást észlelt, s azt azonnal jelentette. Az eseményeket rádión továbbítottuk a DEBRECEN-nek. Azt is jelentettük, hogy fordulunk és a megfigyelt célpontokat tűz alá vesszük. Ezek után a PM 1 a Csepel-sziget felé fordulva az első lövegtoronyból megkezdte a tüzelést. Mielőtt azonban a fordulást befejeztük volna, egy páncéltörő lövedék meglepően kis zajjal átütötte a hajótest jobboldali páncélövét az első lövegtorony alatt, de még a vízvonal fölött. A lövedék behatolt az első lövegtorony lőállásába, majd átütötte a gépház és a parancsnoki torony közötti válaszfalat. Az első lövegtorony két kezelője azonnal meghalt, egy gépész súlyosan megsebesült, majd hamarosan ő is meghalt. A PM 1 középső motorja üzemképtelenné vált.

Néhány másodperc múltán érte a hajót a második s egyben utolsó találat. Ez

29 Br. Schoenberger Ernő 1975. február 23-án kelt levelében foglalt visszaemlékezése a szerző tulajdonában.

a lövedék a parancsnoki torony jobb első sarkán hatolt be. Megölte a kormányost, súlyosan megsebesítette a gépmestert és a rádió házi áramfejlesztőjének kezelőjét. A második találatnál harmadmagammal én is könnyebben megsebesültem. A robbanás ereje a kormányost a gépmestert és az áramfejlesztő kezelőjét a parancsnoki torony bal sarkába dobta velem együtt, úgy, hogy a két halott és a sebesült gépmester maga alá temetett. A parancsnoki torony ebben a percben irányítás nélkül maradt, következképp a PM 1 tovább folytatta a megkezdett kört, (fordulást). Szerencsére ebben a válságos helyzetben Fekete Jenő hajómester, fegyvermester és egyben rádiókezelő, a fülkéjében sértetlen maradt. Gyorsan előmászott és a kormányhoz ugorva sikerült a hajót hegymenethez visszairányítani. Mindezt szó szerint az utolsó pillanatban, mert a második fordulat befejeztével kifutottunk volna a balpartra.

Ez alatt a hátsó lövegtoronyban mit sem tudtak arról, hogy mi történt a parancsnoki toronyban. Az eredetileg kapott tűzparancs értelmében folyamatosan lőtték a megadott célt, vagyis az ott levő harcokcsit és páncéltörő ágyút. A megfigyelők ugyanis megállapították mindkettő jelenlétét, de én sohasem bizonyosodtam meg arról, hogy melyiktől kaptuk a találatokat. Tűzünk mindenestre hatásos lehetett, mert több találatot nem kaptunk.

A DEBRECEN völgyemenetben folytatta útját, alattunk kezdett fordulni. Mielőtt fordulatát befejezhetné volna, több találatot kapott, amelyek közül az első valószínűleg kazántalálat lehetett.

Közben engem Fekete hajómester kihúzott az elesettek alól és segített talpraállni. Így miután a hátsó lövegtoronyunkból értesítést kaptam a DEBRECEN-ről, fel tudtam mérni a helyzetet, ami a következő volt: a DEBRECEN géperő nélkül csurgott, személyzete vízbe ugorva már elhagyta a hajót és a part felé úszott. Közöttük szórványos géppuskalövedék becsapódásokat észleltem. A PM 1 eközben az őrnaszádtól kb. 500—800 méter távolságban lassú hegymenetben haladt. A gépházban a narom motor közül kettő üzemképes maradt. A találat következtében elromlott a fordulatszám szabályozó gázkarrudazat és az üzemanyagcsővezeték megrepedt az egyik működő motornál. Azonnal megkezdtuk a hiba kijavítását. Mivel csak az egyik motor járhatott teljes fordulattal, a PM 1 csak korlátozottan volt manőverezhető. Emiatt úgy határoztam, hogy miután az őrnaszádon sem vontatással, sem másképpen segíteni nem tudok, az úszók pedig már a jobbspárt közelébe értek, lassú hegymenetben távoztam a csata színhelyéről. Közben a balpartot állandóan tűz alatt tartottuk és igyekeztünk befejezni a gépházi javításokat. Kb. egynegyed órán belül a második motort is teljesen üzemképesé tettük. Ekkorra már minden hajótörött partot ért. Ezért a két motorral most már 13 km/óra sebességet elérve, tovább folytattuk utunkat Érd felé...

A KECSKEMÉT hajónaplójában ez olvasható: „12.00-kor PM 1 két pc.gr. találattal a toronyában, erősen sérülve visszatért. Br. Schoenberger hgy. jelenti, hogy DEBRECEN a százhalombattai téglagyárnál elsg-től telitalálatot kapott és valószínűleg elsüllyedt. PM 1-en 5 fő halott, 4 fő sebesült...” (A rádiógenerátor kezelője, Schoenberger szerint, csak az éjjel halt meg.)

A DEBRECEN tűzharcának és elsüllyedésének körülményeit a különböző források egymástól eltérően adják elő.

Először azt a helyet kell tisztázni, ahol az őrnaszád akkor tartózkodott, amikor az első lövések érték.

Schoenberger hajónagy, a KECSKEMÉT hajónaplója és egy túlélő szerint az őrnaszád a százhalombattai téglagyárnál kapta az első találatot, az 1624. fkm-nél vagy annak közvetlen közelében. A hivatalos német jelentés téved, amikor a

Időpont, hely, idő	kapott parancs (üzenet)	Tett ir. bekezdés	Magasság
16 ^h 00	Öszt. ptk.: Kifutás, egyezési Nagyté. kerületben.	16 ^h 10-kor kifutás km. 16 ^h 40-kor hangosnyel. az 1631-es fkm-nél. Szorgalmazott órszalgalat. Csonka	
Nagyfőterem 44. 11. 25. 06 ^h 30 ✓	Öszt. ptk.: Fm. állás foglalt a Nagyté. kerületi h. a. nál. Fm. ki: Köszönet.	04 ^h -kor fm. állás becs. dencse.	
09 ^h 00 ✓	Öszt. ptk.: Ku. h. a. tól	09 ^h 15-kor kifutás km. nett per szemint az 1626 fkm-ig, majd Keuskemét óru. ott elföld. Elg. utakat kifut az első v. és mozgant nem emelt. halig és oldalozó ve, 11 ^h -kor befutás kiskem. tárn. a Nagyté. kerület. Befutás a saját csap. ok után Debrecen óru. nagy. tárnadánál. PM 1 nem pladattal kifut. Keuskemétet hirt. 12 ^h -kor PM. 1. 2 kálalattal ja. erősen sérülve vissza- hoz. Pr. Schönbörger hgy. jlt. i. hogy Debrecen óru. traumalombatta-i hgy.	

A KECSKEMÉT őrszázad hajónaplójának egy oldala. (1944. november 25.)

DEBRECEN elsüllyedésének helyét ettől északabbra, Nagytétény magasságába teszi.³⁰

A DEBRECEN tehát a csepeli partot löve elhaladt a forduló PM 1 mögött. Miután kísérőhajóját maga mögött hagyta, a szovjet harcokosi, vagy páncéltörő ágyú, esetleg mindkettő, áttette tüzeit az őrszázadra, amely ekkorra már balra

³⁰ Inspekteur d. Minenraumdivision Donau (IMRDD) PG-45793-4 sz. Kriegstagebuch (KTG); 25. 11. 44. ungar. Patrouillenboot DEBRECEN + Km 1631. A másik ellentmondás, amelyet nem tudok feloldani: A KECSKEMÉT hajónaplója 1626. fkm-t, és százalombattai téglagyarat ír, holott a téglagyár az 1624, 1 fkm-nél van.

A PM 1 hátsó lövegtornya

fordulóban volt, orral a sziget irányában. A fordulás alatt a DEBRECEN (talán percekig) gyakorlatilag álló helyzetbe került s így kaphatott rövid idő alatt több súlyos találatot. (kb 11,35—40-kor) A szovjet páncéltörő lövedékek átütöttek az övvértet, az egyik lövedék a jobboldali kazánházban robbant és szétverte a tűzcsöveket. Ez még nem okozott volna végzetes katasztrófát, de egy további gránát átütötte az üzemanyagtartályt is, a kiömlő olaj ráfolyt a kazánfalazat széthullott tüzes tégláira és lángra lobbant. A fűtőszemélyzet életét veszítette. A DEBRECEN olajtüzelésű kazánokkal működött. A hajó ettől borult lángba.³¹ Ezen felül találatot kapott az él-lövegtorony, amelyben a kezelőszemélyzet meghalt, továbbá a parancsnoki torony is. A bent tartózkodók, így a parancsnok is, megsebesültek. A gőznyomás rohamosan csökkent, a gépek leálltak, a hajó irányíthatatlanná vált. Elhangzott a parancs: Tüzet szüntess! (a fartorony még tüzelt), Mindenki a fedélzetre!, Hajót elhagyni! E közben érte gépfegyvergyolyó a hajó orvosát (Schoenberger visszaemlékezése szerint az orvos a parancsnoki toronyban halt meg). A folyamőrök zöme a vízbe vetette magát és szórványos gépfegyvertűzben úszott a part felé.

A hajót azonban nem mindenki hagyta el, mert nem tudott mindenki úszni. Néhányan addig maradtak a füstbe-gőzbe-lángba burkolózó őrnaszádon, amíg az lassan csurogva meg nem feneklett az 1620. fkm-nél, a Kácsás-sziget partján.³²

Az őrnaszádon 9 ember veszítette életét. Néhány rohamcsónak az úszók segítségére sietett, majd az őrnaszád osztály parancsnoka, Jasper József törzskapitány gépkocsikat küldött értük, amelyek Édre szállították őket.

31 Badaacsonyi Rezső volt főtörzshajómesternek, a DEBRECEN gépüzemvezetőjének szóbeli közlése.

32 Badaacsonyi Rezső közlése.

A PM 1 12.00-kor önerőből ért Nagytéténybe (1631. fkm). A KECSKEMÉT elsősegélyben részesítette a PM 1 személyzetét, majd Schoenberger hajónagy jelentést tett az osztály parancsnokának. Az időközben behozott többi sebülttel együtt a nagytétényi egészségügyi oszlop mindannyiukat felszállította a budapesti Gömbös Gyula úti honvéd kórházba.

Ezután a KECSKEMÉT 12 óra 40 perckor kifutott, hogy felderítse mi történt a DEBRECEN-nél, talál-e még túlélőket. Az 1627. fkm-nél azonban oly erős páncélgránát és aknavető tüzet kaptak, hogy a parancsnok kénytelen volt visszafordulni. Találat a hajót nem érte. A KECSKEMÉT vontájába vette a PM 1-et és felvitte az Óbudai Hajógyárba, majd visszatért a nagytétényi bázisra.

A PM 1 december elején állt ismét szolgálatba, s a szentendrei Dunaágon át menetelve csatlakozott az osztályához (december 3.).

A DEBRECEN pusztulása nem volt szükségszerű. Valószínűleg közrejátszott ebben az, hogy az őrnaszád tűz alatt fordult, így álló célt mutatott. A szovjet csapatok addig a napig aknavetővel és gépfegyverrel lőtték, ami az őrnaszádon nem okozott súlyos sérülést, a DEBRECEN parancsnoka tehát nem számított páncélelhárító fegyverek tüzére. Ez természetesen nem mentség, csupán magyarázat. Hiszen a tüzérségi lőutasítás alapelveként szögezi le: „... A tűz gyors megkezdésével lepjük meg az ellenséget. Ez döntően fontos oly célok ellen, melyeknek tűzfegyverei hatásuknál fogva a folyamerőkre nézve veszélyesek. Ha így ellenség a tűzével megelőz, ez végzetes lehet számunkra...³³ (A szovjet parancsnokság nyilván azért irányított harcokocsikat és páncéltörőket a sziget nyugati partjára, mert az őrnaszádok 8 cm-es lövegei komoly veszélyt jelentettek, s csak páncélgránátokkal lehetett a hajókat elűzni.)

Az is köztudott volt, hogy a közepes és nehéztüzérség telitalálataival szemben még a legnehezebb folyamharci egységek, a monitorok is védtelenek. Az őrnaszádok vértézete csupán a gyalogság könnyű fegyvereivel és repeszgránátjaival szemben adott oltalmat. Erre az esetre is gondolva írja elő egy másik szabályzat,³⁴ hogy a folyamerők, ha erejüket meghaladó ellenséges fegyverek hatáskörébe kerülnek, azok tűzhatása alól ködösítéssel vonják ki magukat. Nem célunk a rövid összecsapás ilyen szempontból való elemzése, azt azonban meg kell állapítanunk, hogy a PM 1 és a DEBRECEN elmulasztotta a ködösítést. A ködösítésre már csak azért is fel kellett volna készülnie a kötelék parancsnokának, mert déli irányban túlhaladtak a kritikus ponton, az 1626. fkm-en.

Egyébként volt rá példa, hogy folyami hadihajó sikerrel küzdött harcokosi ellen. 1939. szeptember 9-én a lengyel KU 5 ágyúaszád a Visztulán tűzharcban kilőtt egy német tankot, s maga sértetlen maradt. Igaz, ott az ágyúaszád nyitott először tüzet. Parancsnoka Henryk Mazurka főtörzsőrmester volt.³⁵ Később a SZEGED őrnaszád, hasonlóan szerencsés helyzeti előnyből, ugyancsak megsemmisített egy harcokocsi.

A DEBRECEN és a PM 1 kiesése után a KECSKEMÉT egyedül maradt a nagytétényi támaszponton. Az addig sehova be nem osztott SZEGED őrnaszád parancsnokságát október 18-án vette át Petneházy Zalán kapitány a próba-járatok, a zömmel tartalékosokból álló személyzet gyakorlatoztatása és egy aknavető beszerelése után a hajót november 9-én Bécsbe rendelték demagnetizá-

³³ E — foe. Folyamerők Szabályzata 5. füzet, Tüzérségi Lőutasítás bevezetése. A 72 240/ein. 6. 1938. sz. Honvédelmi Miniszteri rendelet melléklete.

³⁴ E—210. Foe. Gy. Sz. 6. füzet, Hareteri szolgálat és hare. Gyakorlati Szabályzat a Folyamerők számára, Budapest, 1931. 71. o.

³⁵ *Mieczyslaw Kuligiewicz*: Von der Donau zur Weichsel. Marine-Gestern, Heute, 1976/3. 51. o.

lásra, ahonnan november 25-én ért vissza Süttőre, ahol helyi mozgásokat végzett, s ekkor osztották be az I/II. őrnaszadosztály kötelékébe. A folyami erőknél a már említetteken kívül volt még egy őrnaszádjuk, a BAJA (ex-BARSCH). Ennek gőzgepeit kiszertelték, mert nyersolajmotorosra akarták átépíteni, amire azonban nem került sor. Budapest kiürítésekor ezt a Szertár állományában levő őrnaszádot is elvontatták Süttőre (november 28.), erre a BAJÁRA kötött rá a SZEGED; December 1—6 között Dömösön állt.

November 29-én a KECSKEMÉT a 3. hadsereg parancsnokságáról távmondati parancsot kapott, hogy fusson ki az 1641. fkm-hez (kb. a csepeli Szabadkikötő magassága) és működjön együtt a német Duna Flottillával (IMRDD). Itt a KECSKEMÉT tisztikara kiképzést adott tüzemestereknek, toronyvezetőknek s a legénységnek a megosztott irányzáshoz, pontosabban átismételték, gyakorolták a megosztott irányzású tűzvezetést. Ezután a folyamór tisztek javaslatára — a DEBRECEN sorsán okulva — megállapodtak a német Kossuch fregattkapitány-nal, hogy az eddigi közvetlen irányzás helyett áttérnek a bonyolultabb, de hatásosabb és a hajók szempontjából biztonságosabb, megosztott, azaz közvetett irányzású tűzvezetésre, és a hajókat mint mozgó tüzérséget fogják alkalmazni. A következő napon, november 30-án az 1634. fkm-nél (a Háros sziget déli sarka) a KECSKEMÉT parancsnokának az irányításával folyt tovább a kiképzés, de most már a németek bevonásával, gyakorolva az együttműködést is. A németek nem ismerték a megosztott irányzást, s ez később sem honosodott meg náluk. Ezt a fajta tűzvezetést csak a folyami erőknél vezették be, eredete az osztrák—magyar haditengerészethez nyúlik vissza.

A tűzvezetés megosztott irányzással bonyolult művelet, s kivételnek számított, amelyet még nehezített a hajók különböző irányzékrendszere. A folyami erőknél is csak ritkán gyakorolták. Ennek a löveljárásnak a lényege az, hogy — mivel a cél távol van, s a hajóról nem látható — a parton, magaslati pontra kihelyezett figyelő őrs adja meg rádióan a cél pozícióját és a lövések utáni helyesbítéseket az 1 : 25 000-es léptékű térkép nyomán. Ennek alapján adja meg az első tisz a lövelemeket a lövegkezelőknek.

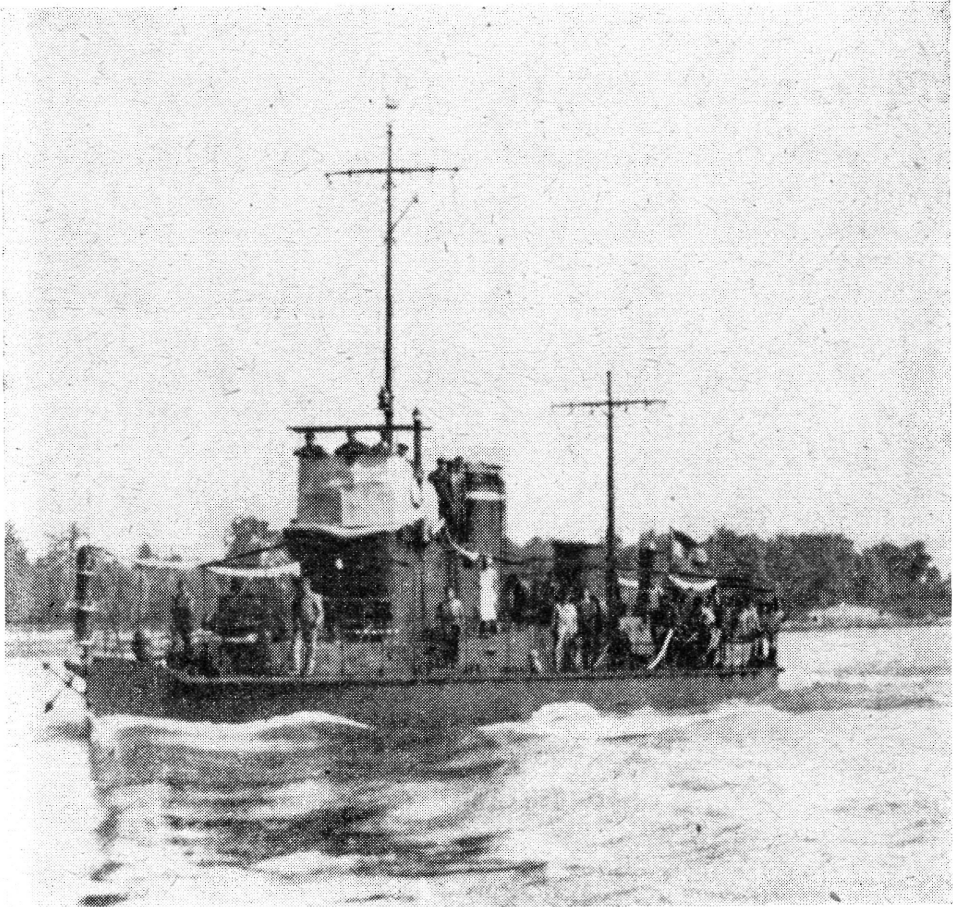
Ezekben a napokban az I/I. őrnaszád osztály egységeit Esztergomban találjuk. Hogy mikor vezényelték őket oda, arra vonatkozóan nincsenek adataink. Csak annyit tudunk, hogy november utolsó napjaiban Esztergomban, illetve annak környékén állomásoztak és német folyamharci egységekkel együtt részt vettek az esztergomi híd ellen vezetett szovjet légitámadás elhárításában,³⁶ előtte pedig (november 20-a körül) Bécsben demagnetizálták őket.

Visszatérve az I/II. őrnaszadosztályhoz, ismét a KECSKEMÉT hajónaplóját idézzük. Eszerint december 2-án 13 óra 20-kor az 1633. fkm-nél a KECSKEMÉT, a BECHELAREN, az AT 916 (pk: Otto Matiesen fregatthadnagy) és az AT 917 (pk: dr. Hipp fregatthadnagy) tüzelőállást foglalt, majd 14 óra 30-kor elkezdtek zavarótűzet adni Tökölre és Jóska-majorra. 15 óra 10-kor megjelentek a szovjet repülőgépek és megtámadták a hajókat. A repülőgépek támadását a folyami egységek sikeresen elhárították. Ezután erős aknavető tűzben, rossz látási viszonyok között még 16 óráig folytatták az egységek a tüzelést.

December 4-én, az 1641. fkm-nél álltak. (A Szabadkikötőtől északra.) Ezen a napon csatlakozott hozzájuk a SOPRON és a GYŐR őrnaszád, meg kellett erősíteni a folyamharci csoportot, mert erős szovjet készülődésekről érkezett hír.

December 5-én a megerősített hajócsoport a Háros-sziget déli részénél (1633—34. fkm) foglalt tüzelőállást s onnan adott — a figyelő őrs jelentése szerint — ha-

³⁶ HL, Horthy-kori csapatanyagok 44. doboz. Riedl László visszaemlékezése.

A SZEGED űrnaszád

tásos zavarótűzet a tíz kilométerrel lejjebb fekvő Tökölre. A közben kapott repülőtámadást sikerrel hártották.

A szovjet erők ezen a napon Tököl—Százhalombatta között átkeltek a Dunán, s 10 km széles, 2 km mély hídfőt létesítettek. A magyar és német folyam-erőknek ez azt jelentette, hogy további otlétük szükségszerű pusztulásukat vonja maga után. Ezért december 6-án az egész harccsoportot visszarendelték.

Ezzel fejeződött be a folyamharci úszóegységek harca a főváros alatti szakaszon.

Az átcsoportosítást az is indokolta, hogy a Budapestet bekerítő szovjet erők északi, átkaroló szárnyának előretérése volt várható a Duna-vonalig, ahol újabb folyamátkelési kísérlettel kellett számolni. Ezt az újabb partváltást kellett a folyam-erőknek felderíteniük, zavarniuk, megakadályozniuk az Ipolyságnál és Vác körzetében védekező 2. magyar páncélos hadosztállyal karöltve. December 7-én az ebben a körzetben védekező német Feldherrnhalle páncélgránátos hadosztály, a 13. páncélos hadosztály és a 357. gyaloghadosztály a Szentendrei-szigetre, a 18. páncélgránátos hadosztály a Börzsönybe vonult vissza. Decem-

ber 9-én a szovjet 7. gárdahadsereg Kismarosnál kijutott a Dunához, ennek 30. lövészhadteste és az 5. gárda-harcoksihadtest elfoglalta Vácot és az Alsógödön terjedő szakaszon szintén elérte a Dunát. December 10—14-ig elfoglalták Ipoly-ságot, majd a következő napokban itt hídfőt is foglaltak. A Dunánál december 20-ig az arcvonal nem változott.

Mindezt azért foglaltuk röviden össze, hogy az őrnaszádok tevékenységét jobban bele lehessen illeszteni az összképbe.

Visszatérve december 6-ához, a hajók ekkor a szentendrei Dunán befutottak Visegrádra (1694. fkm) és csatlakoztak az akkor még ott álló SZEGED-hez. Az ezredparancsnokság a SZENT LÁSZLÓ termeszögözzel Dömösön állt, itt volt az őrnaszádok bázisa is.

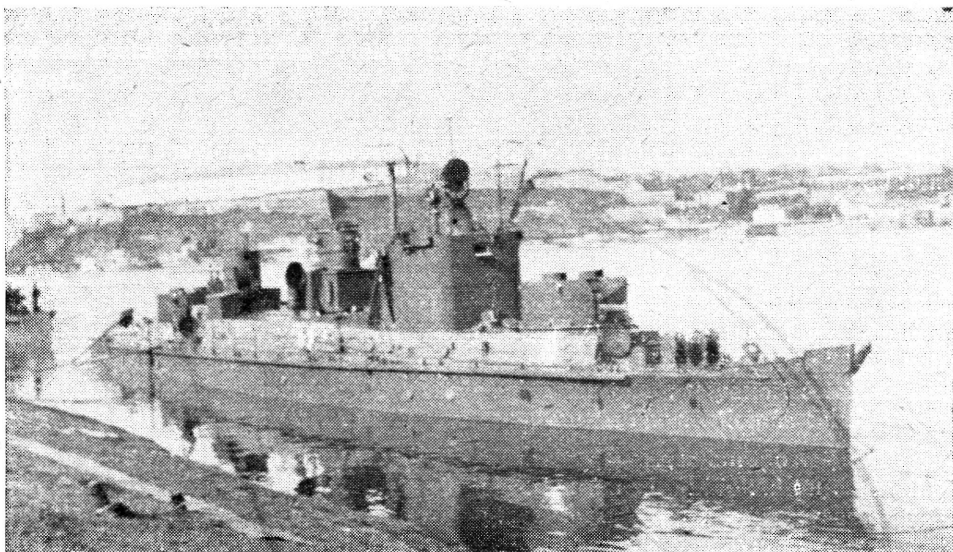
December 7-én és 8-án a négy őrnaszád erős tüzérségi- és aknavetőtűzben Nagymaros—Visegrád—Vác között járőrözött. Közben, rossz látási és hajózási viszonyok között, biztosították a Budapest kiürítését végző, felfelé haladó vonatmányok lehetőleg zavartalan menetét. A hajóparancsnokokat figyelmeztették, hogy számoljanak szovjet harcokcsik felbukkanásával is. Nyolcadikán a KECSKEMÉT Esztergomig (1719. fkm) ment egy külön mellé kötött Comos STEYER uszályal, amelynek már nem jutott vonatató. Útközben elhárították egy erős légi kötelék támadását.

Ugyancsak december 8-án a SZEGED a Gizella-telepi léggömbgátas uszályt vitte Esztergomba. Az uszály gyomrában 2000 palack sajtolt hidrogént és 20 tonna robbanóanyagot tároltak. A vonatmányt a naszád bal oldalához csatolták, hogy védjék a balparttól jövő tüzcsepásoktól. A veszélyes rakománnyal szerencsésen felérkeztek Esztergomba, amikor a híd alatt a SZEGED kormányja elakadt. Hideg kerékre (kézi erővel működő kormányzásra) nem lehetett átkapcsolni s ezért az uszály kormányával s a naszád csavarjaival evickéltek ki a partig a hajóállomásnál. Éppen hogy kikötöttek, a szirénák légiriadót jeleztek. A parancsnok sebtében hosszú kötélre véve az uszályt, maga mögé eresztette, kieresztették a gőzt a kazánokból, majd a naszád egész személyzete a partra futott. A Liberátorok ugyanis olyan magasan voltak, hogy lövegeikkel nem érték volna el őket, s ha egy bomba eltalálja az uszályt, a SZEGED is a levegőbe repül. Egyébként az őrnaszádoknak csak akkor kellett a repülőkre lőniük, ha azok alacsony támadásban voltak. A város mintegy száz géptől kapott ekkor bombát, óriási kár keletkezett, de sem a hajót, sem a hidat nem érte találat. Ekkor már Esztergomban állt a CSOBÁNC üzemanyagszállító, amelyen az 1./II. osztályparancsnokság is helyet kapott.³⁷

Az őrnaszádok most kerültek bele abba a nagy áradatba, amelyet röviden úgy szoktunk jelölni, hogy megkezdődött a Dunán is a nagy menekülés nyugat felé. A Budapest fölötti folyamszakaszon már nemcsak a Balkánról Németország felé tartó különféle nemzetiségű hajók torlódtak össze, hanem csatlakozott hozzájuk a magyar hajópark is. A rengeteg, általában túlterhelt úszógétség könnyű prédája lett a felderítetlen indukciós aknáknak és a repülő rajtaütéseinek. A menekülő polgári hajók arányához viszonyítva csekély számú német és magyar hadihajó képtelen volt hatékony védelmet biztosítani számukra. Igaz, hogy a polgári hajókon is állítottak fel légvédelmi géppuskákat, de azok hatásos légi oltalmat nem nyújtottak. Helyzetük különösen akkor vált kritikussá, amikor a hadihajókat esetenként máshova irányították.

³⁷ Petneházy Zsolt kéziratos visszaemlékezése a szerző tulajdonában. Ezen a helyen fejezem ki köszönetemet, amiért rendelkezésemre bocsátotta visszaemlékezéseit, amelyekkel csaknem teljessé lehet tenni az 1./II. osztály tevékenységének leírását.

A SOPRON Őrnaszád

December 9-én a KECSKEMÉT a nyersolajjal teli T—III. üzemanyaguszályt vontatta Süttőről (1743. fkm) az 1772. fkm-hez (monostori Duna-ág torkolata), ott lehorgonyozta, majd visszatért kiindulási helyére. A Folyamőr Szertár VULKÁN műhelyhajója ekkor Süttőn horgonyzott. Másnap (december 10.) a KECSKEMÉT a műhelyhajóra kötött. Ekkor szereltek Vierling légelhárító gépágyújára védő páncéllemezeket, valamint kisebb javításokat végeztek a hajón. De december 11-én ismét menetben volt: a Folyamőr Szertár anyaguszályait vontató SZÉCHENYI kerekemotoros vontatót kísérte Gönyűbe. Közben 15 órakor elhárított egy erős légi rajtaütést is.

December 9-én a SZEGED 9.45 órakor futott ki Esztergomból völgymentben. Tizenegy órakor kikötött a szobi hajóállomás félig elsüllyedt stégjére. Menekülő tömege toporgott a parton. A parancs szerint először a postaalkalmazottakat, a folyamrendőrséget és a szobra telepített Folyamőr Szertár visszamaradt különítményét hajózták be. 13.05-kor elkötés, majd 14 órakor Esztergomba érve, a menekülteket kihajózták. Innen először Visegrádra ment, majd 18.15-kor ismét Szobon állt meg rövid időre, s újabb menekülteket vett fel. Innen kivevve, 19.30-kor a Helembai szigetnél vetett horgonyt s itt éjszakázott. A SZEGED december 10-én 6.50-kor indult s 7.45-kor befutott Esztergomba.

December 10—17. között a SZEGED és a KECSKEMÉT Esztergom—Süttö—Vének—Esztergom térségében mozgott, illetőleg horgonyzott s javítási-karbantartási munkát végeztek rajtuk, feltöltötték tartályaikat, kiegészítették készleteiket. December 12-én Vénekén kicserélték a SZEGED gépágyújának csövét, letisztították kazáncsöveit stb.³⁸

December 11-én a SZEGED 8.30-kor kifutott Süttőről a 12 órakor rákötött Gönyűnél (1791. fkm) az ott álló DTRT SZEGED Duna-tengerjáró hajóra. Csakhamar egy Liberator kezdett fölöttük körözni. Két motorja állt, sérült volt. Az őrnaszád gépágyújából eléje küldött egy sorozatot, de a gép tovább körözött.

³⁸ A SZEGED Őrnaszád Fedélteti Őrkönyve, Hövényes Imre birtokában, a SZEGED további működésére vonatkozóan is, valamint Petneházy Zsolt hivatkozott visszaemlékezése.

A következő sorozattal eltalálták. Kigyulladt, rázuhant a csicsói erdőre, s ott felrobbant.

December 12-én a SOPRON és a GYŐR kezdett aktív hadműveletekbe. (Hi-teles adatok híján az 1/I. őrnaszádosztály mozgását, harcait csak elvéve tudjuk nyomon követni. A későbbi kutatás számára bizonyára hasznos támpontul szolgál, ha a Hajónapló és az Őrnapló bejegyzései alapján legalább azt rögzítjük, hogy mikor, hol állt a két egység):

SOPRON: november 10: Római part; november 20: Bécs, demagnetizálás; november 23: Dunaremete; december 3—4: Dömös. Innen futott ki völgymentben Százhalombatta térségébe. December 11: Vének.

GYŐR: november 14: Süttő; november 15: Komárom; november 24: Komárom, Süttő; november 30: Süttő; December 4: Dömösről a SOPRON-nal együtt kifut Százhalombatta térségébe. December 8: Nagymaros; december 12: Vének (mint a SOPRON); december 21: Esztergom.

Az 1/I. őrnaszád osztály nagymarosi harcairól csak annyit tudunk, amennyit egy kitüntetésekre szóló felterjesztés őrzött meg.

Eszterint a SOPRON és GYŐR (feltehetően német haditengerészeti egységekkel karöltve) december 12—19. között naponta harcolt a Dunakanyarban. Visegrád—Dömös környékén. Tüzérségi tűzükkel a balparton működő saját csapatokat támogattak. Ennek során az őrnaszádoknak többször tüzelőállást kellett változtatniuk, hogy kikerüljék a szovjet tüzérség találatait. A felterjesztés szerint „... december 12—17-ig terjedő időben a Kismarosnál támadó erőket több ízben igen hatásos tűz alatt tartotta (ti. a SOPRON és a GYŐR), olyannyira, hogy foglyok bementése szerint december 16-án egy támadásban levő orosz századból mindössze 10 fő maradt életben s ezáltal a lendülettel induló támadás abamaradt...”

A hajók már itt is megosztott irányzással lőttek. Tűzvezető vonalat építettek ki egyrészt Kisvillámra, másrészt a visegrádi várba. Külön kiemeli a felterjesztés az osztály tüzérfigyelőjét, Folkmann Dezső hajóhadnagyot. Érdekes a harcok lefolyása szempontjából a következő rész: „... december 17-én a SOPRON által a nagymarosi vasútállomásra tűzvezetés céljából kiküldött R/3 távirásza (Imre József tiz.) a rádió helyének (a szovjet rádiósok által történt) bemérése után leadott ellenséges aknavető- és tüzérségi tűzben az összeköttetést a jól fekvő ellenséges találatok ellenére fenntartotta, míg áttelepülésre parancsot nem kapott. Mikor... ezt is bemérték, egy harmadik helyre ment s ezzel elősegítette a Kismaros felől támadó erőknek a naszádok tüzével való lefogását.”³⁹⁾

December 17-én befejezték az Esztergomban álló SZEGED és KECSKEMÉT karbantartását. 14.40-kor kifutottak, 15.40-kor horgonyt vetettek Zebegénynél (1704. fkm), hogy felváltsák az 1/I. őrnaszádosztály egységeit.⁴⁰⁾

December 18-án a KECSKEMÉT, a SZEGED és a BECHELAREN ugyanitt 9.30-kor tüzelőállást foglaltak. A SZEGED 10 órától 16 óráig, a KECSKEMÉT 14 órától 23.35-ig adott zavarótűzet Kismaros-Ny-i kijárat területére. A tűzvezetést erős szovjet légi tevékenység nehezítette. Emiatt félóránként változtatták helyzetüket.

December 19-én a KECSKEMÉT 1 órától 14.20-ig a SZEGED 8 órától 15 óráig bocsátott zavarótűzet a tüzelőállás gyakori változtatásával az előző napi célpontokra. Délután a szovjet csapatok behatoltak Zebegénybe és visszavonulásra kényszerítették az ott védekező magyar gépkocsizó lövészászlóalj maradványait. A két őrnaszád a visszavonulókkal a fedélzeten 15 óra 35-kor, mesterséges

39 HL Horthy-kori csapatanyagok 44. doboz. 344. sz.

40 SZEGED őrnaszád Fedélzeti Őrkönyv (a továbbiakban — Őrkönyv)

köd oltalma alatt, kifutott. 16 órakor az Ipoly torkolata fölött vetettek horgonyt, s ott éjszakáztak.

Kikötés után a SZEGED három tagú, rádióval felszerelt felderítő járőrt küldött ki Nagymaros irányába, (Poós István szkv., Somfai Károly tiz. és Oláh József őrv.) amelynek egyúttal a tüzérségi megfigyelést is kellett végeznie. Mivel a járőr a megadott időre nem vonult be, 17.35-kor Kovács József hjm. és Szabó Antal őrv. indult felkutatásukra. 22.40-kor a két utóbbi eredménytelen kutatás után bevonult.

December 20-án 9 órakor a két egység visszaindult Esztergomba és a híd felett horgonyzott le. 10 órakor repülőgépek támadták őket és a hidat; távozásuk után, 13 órakor, a hajók völgyemenetben kifutottak. A SZEGED 14 órakor állt horgonyra a Helembai sziget felső végénél, a KECSKEMÉT 15.30-kor a helembai vasútállomás fölött (1711. fkm).

A kiküldött rádiósjárőr is megkerült. 14 órakor Poór és Oláh, 18 órakor Somfai is bevonult.⁴¹

21 órától éjfélig zavarótűzzel árasztották el Kismaros-Ny-i kijáratát. Éjfél után 2 órától — tehát már december 21-én — a zavarótűzet áttették Szob környékére. A SZEGED 8.30-kor felszedte horgonyát, kifutott hegymenetben, majd 8.50-kor kikötött a Kovácspataknál (1713. fkm) és innen folytatta a tüzelést. 10 órakor kapták az első légitámadást, amelyet több is követett, ezért 12 órakor be kellett szüntetniük Szob lövését. 14.30-ig gyakori állásváltoztatással minden erejüket a légitámadások elhárítására összpontosították. A bombák alig néhány méternyire csapódtak be a hajóktól. A fűtők jelentették, hogy a kazánok elmozdultak talapzatukról, de sérülés végül is egyik hajón sem történt. 14.40-kor a SZEGED löszert adott át a KECSKEMÉT-nek, üres lőszeresládáit pedig a PM 1-nek, amely sérüléseinek kijavítása után ekkor már ismét az őrnaszádezrednél volt s segítette a harcban álló egységeket.

A lőszeráthajózással egyidőben a SZEGED ismét járőrt küldött ki Kovácspataknál, Turjanics Mihály folyamórt egy R/3-as rádióval, majd egy óra múlva behajóztak néhány sebesült német és magyar katonát, akiknek fel kellett adniuk ottani állásaikat.

A SZEGED 15.40-kor visszaindult Esztergomba. A KECSKEMÉT először a jobbpartra húzódott az 1715. fkm-ig majd Esztergomba ment.

Alig hagyta maga mögött a SZEGED horgonyzóhelyét, feltűnt a garamkövesdi híd, amelyen szovjet harckocsioszlop haladt át. Az élőveg vezetője, anélkül, hogy erre parancsot kapott volna, tüzet nyitott, s első lövésre kilőtte a hídon elől menő harckocsit. Az kigyulladt, és átszakítva a korlátot, a folyóba zuhant.

Már közel jártak Esztergomhoz, amikor egy brit repülőgép vette üldözőbe a naszádot. Elment, visszatért, támadott, de sem a gép, sem a hajó nem ért el találatot, pedig a SZEGED minden tűzfegyvere működött. „Olyan alacsonyra jött — írja visszaemlékezésében Petneházy kapitány —, hogy majdnem elsodorta az árbocunkat. Aztán Szentgyörgymezőnél (1717,5 fkm) láttuk, hogy találataink darabokat szakítanak ki a szárnyából, de a pilóta nem engedett. Egyszer csak a gép oldalra húzódott, ledobta a kabintetőt és kitolta futóművét. Mi erre beszüntettük a tüzet és az ég felé állítottuk a lövegcsöveket. Ez a háború iratlan törvényei szerint azt jelentette, hogy mindkét fél beszünteti a harcot. A gép leszállt, pilótája azonnal fel is robbantotta. Rohamcsónakba szálltam egy járőrrel és kutatására indultam. Megtaláltam. Angolul üdvözöltem, kikérdeztem, a hajóra hoztam. Civilben történelem szakos egyetemi hallgató volt. Skót. Kérte, ne adjam ki a németeknek. Elkísértem a Szamárhegyi-erdőig, tiszteleg-

41 Örkönyv, vonatkozó napi bejegyzés.

tünk és elváltunk... Huszonöt év után angol autó állt meg a házam előtt. Kopaszodó úr szállt ki belőle. Ő volt az, a régi, lelőtt pilóta, George Harvester...”

A SZEGED Esztergomban először a közben már beérkezett KECSKEMÉT-re, majd 19.50-kor a GYŐR őrnaszádra kötött rá. Közben egy felderítőgép repült feljünk a Duna vonalában. Saját gépnek a folyam fölött hosszirányban tilos volt repülni, ezért, ha így szállt egy gép, arra minden előzetes figyelmeztetés nélkül lőni kellett. Ez a gép ugyan kilőtt egy jelzőrakétát, de rosszat és későn. A SZEGED, a GYŐR és a KECSKEMÉT együttes elhárító tüze eltalálta és lezuhant.

A SZEGED ezután 20.30-kor hegymenetben kifutott. 23 órakor lehorgonyzott, majd másnap, 22-én, 7.40-kor indult tovább. 9 órakor rövid időre megállt Süttőn, aztán 11.15-kor Komáromban rákötött a CSOBÁNC vonathajóra (és egyúttal osztályparancsnoki hajóra; parancsnoka: dr. Kovács Dezső hajónagy). Itt üzemanyagot, élelmet és lőszerrel vételezett: 74 láda 80 mm-es 36 M és 60 láda 40 mm-es repeszgránátot.

December 23-án 7 órakor völgymenetbe fordulva kifutott és 9.20-kor Esztergomban rákötött a KECSKEMÉT-re.

A KECSKEMÉT december 22-én 13.05-kor részt vett egy, az esztergomi híd elleni heves légitámadás elhárításában, majd ismét visszatért előző napi harcálláspontjára, a Helembai sziget fölötti 1715. fkm-hez. Innen adott bénító tüzet Szob környékére. 13.25-től állandó tüzérségi és aknavetőtűz alatt állt, amelyet repülőtémadások tarkítottak. A KECSKEMÉT sötétedés után visszatért Esztergomba, s ott a város fölött, az 1722. fkm-nél, a táti Dunaág betorkollásánál tüzelőállásra rendezkedett be 20.32-kor. A német AT 917 (parancsnoka dr. Hipp fregatthadnagy) már ott állt. Parancsot kaptak várható páncélostámadás kivédésére, ugyanakkor zavarótüzet adtak a tőlük mintegy 15 km-nyire fekvő Ipolyhídra és az ottani útkereszteződésre.

A frontesemények háttére ezekben a napokban a következő volt. December 20-án 10 órakor a szovjet 7. gárdahadsereg megindította a támadást. Lövész magasabbegységei áttörték a hevenyészett védelmet, majd előnyomulva északról és délről megkerülték a Börzsöny-hegységet és másnap estig kijutottak az Ipoly keleti partjára. A védelem csupán egyetlen hídfőt tudott megtartani Ipolydamásd—Helemba—Letskés körzetében, azt a terepszakaszt, ahol az őrnaszádok voltak bevetve. Azok a katonák, akiket a SZEGED 21-én behajózott, ebből a hídfőből valók voltak.

E napok eseményeit Petneházy kapitány így festi meg: „... Legmelegebb napjaink Helembánál, illetve a Burda-hegynél, Kovácspataknál voltak. A hídfőben álló hat magyar rohamlöveget és egy német századot kellett támogatnunk. A szovjet tüzérségi megfigyelő repülőgép állandóan fölöttünk kóválygott, s időnként bomba- és géppuskatámadásokat kaptunk. Egy ilyen közeltámadó gép a tűzfüggönyünktől megsérült, megbillent, nekirepült a Burda-hegy szikláinak és fölrobbant. Közben a gép gyújtólövedékeitől tüzet fogtak a rakaszok, a vízbe löktük valamennyit. A nehéztüzérség és a sorozatvezetők tűzcsapásai szorosan hozzánk tapadtak, csak állandó állásváltoztatásokkal térhettünk ki találateik elől. A löelemek a további tüzelésre már előre ki voltak számítva, így pillanatnyi fennakadás nem volt a kért tűztámogatásban, amelyet rádióon vettünk. Szerencsére csak két aknát kaptunk. Az egyik a lövegtorony oldalán robbant, a másik a mentőcsónakot vitte szét. Esténként leállítottuk a rádióforgalmat, nehogy bemérése elárulja helyzetünket...”

December 23-án 11.30-kor a SZEGED lekötött a KECSKEMÉT-ről s feljebb állt, mert ekkor a KECSKEMÉT indult el Komáromba, hogy a CSOBÁNC-ról

kiegészítse készleteit. Komáromból másnap az 1741. fkm-hez tért vissza, Karva fölé.

Ugyancsak december 23-án 12.40-kor vonult be rádiójával Turjanics folyam-őr, akit Kovácspataknál hajóztak ki. Valószínűleg az őrnaszádezred egyik PAM-ja vagy a PM 1 hozta vissza. Sajnos, ezekről a kisebb, de gyors egységekről nincsenek adataink, csak annyit tudunk róluk — például a SZEGED Őrnaplójából —, hogy időnként hol az egyik, hol a másik köt rá az őrnaszádra. De hogy milyen célból, azt már az Őrnapló nem rögzíti, mert nem is köteles. Időnként egyik-másik AM is felbukkan (AM-aknász motorcsonak), ezek rendszerint valamelyik parancsnokot vitték.

A SZEGED december 24-én, 12.30-kor futott ki hegymenetben Esztergomból. Tát—Ebed között már erős tűzérési tűzben kellett áttörnie (kb 1727. fkm). Az alacsony vízállás, a havazás, a köd és a jég miatt alig tudott haladni. Tizenöt órakor állt horgonyra a KECSKEMÉT közelében, Karva—Piszke között (1741. fkm). A várható páncélostámadás miatt szigorított őrszolgálatot rendeltek el. Az Őrnaplóban szó szerint a következő bejegyzés olvasható: 16 óra. „Előkészületek a Szentestére. 17.30 Karácsonyfagyújtás.” E két időpont között azonban még történt valami.

A két naszádot egy kétmotoros harci repülőgép támadta meg. Az Őrnapló bejegyzése szerint ugyanis feltámadt a szél, a köd eltűnt, az égbolt kitisztult s a repülőgép pilótája is jól látott. Lefojtott motorral repült rájuk, ledobott két bombát, amelyek nem találtak, majd visszafordulva mélyrepülésben közeledett. De addigra már mindenki a helyén volt. A tűzfüggönyben mintegy 100 méter magasságban és 400 méternyi távolságban a hajóktól tüzet fogott a szárnya és a naszádok fölött égve elhúzva, mintegy 40 méterrel a SZEGED előtt a jégtáblák közé vágódott.⁴²

December 25-én 8 órakor a két őrnaszád kifutott hegymenetben. A KECSKEMÉT az 1773. fkm-nél, Komáromtól 6 km-nyire, Őrsújfalunál, a Darányi kastély alatt vetett horgonyt, ahol akkor már a BECHELAREN is állt. A SZEGED a Monostori-szigetnél macskázott (1772,5. fkm).

Ekkorra már a Vág-torkolattól lefelé erősen zajlott. A jégzajlás nagyon megnehezíti, olykor lehetetlenné is teheti a hajózást. Az úszó jégtáblák borotvaéles pereme még a vasat is elvágja, s lecsiszolja a szegecsek fejét. A jég lehetetlenné teheti a gőzhajók kazánvíz-felvételét s akár rövidebb állás alatt is lefagyaszítja a hajócsavart.

December 25-én a szovjet 6. gárda-harcoksihadsereg ellentámadása a Garam—Esztergom—Duna irányába s az Ipoly és a Garam völgyében heves küzdelmet bontakoztatott ki. December 26-án Esztergomtól északra a 7. gárdahadsereg elérte a Dunát. December 27—28-án az Ipoly és a Garam völgyében is folytak még a harcok.

E szovjet előretörés következtében az őrnaszádot a zajló szakaszra vezényelték.

December 26-án délben von Balck német páncélos tábornok parancsára a két őrnaszád, a BECHELAREN és a PAM 21 (parancsnoka dr. Zoltán János zászlós) 13—14.30 között egymás után völgyemenetbe fordult nyitott, lépcsőzetes nyomdokvonalban. A menetet a SZEGED zárta be. A SZEGED-nek és a BECHELAREN-nak Nyergesújfalu, a KECSKEMÉT-nek Süttő magasságában kellett tüzelőállást foglalnia. Az volt a feladatuk, hogy lezárják a Duna jobb partján futó műutat és betorkollásait, amelyen várható volt a Székesfehérvár—Bicske felől

⁴² Petneházy Zalán visszaemlékezése.

áltört szovjet páncélos ék megjelenése. A hajók félerővel, óvatosan haladtak. Mindenki tudta, mit jelent szembekerülni a szovjet harcokocsikkal, hiszen közismert volt a DEBRECEN egy hónappal korábbi sorsa. Nem véletlenül vonatkozott a BECHELAREN parancsnoka (Rolf Ciecior fregatthadnagy) végrehajtani a parancsot, mondván, hogy a BECHELAREN és a magyar őrnaszádok vérteteze alkalmatlan a páncélelhárításra, de a megismételt parancsra elindultak. Bizonytalanságukat tetézte, hogy a harchelyzetről a legkevesebb tájékoztatást sem kapták. A felderítés is a hajókra hárult, ami azt jelentette, hogy a partról könnyedén meglephetik őket az álcázott harcokocsik... S mindez a lehető legrosszabb hajózási viszonyok között, zajló jégben.

Balck tábornoknak az volt az elképzelése, hogy a hajókkal leköti a szovjet harcokocsikat, közben átkaroló támadással megsemmisíti őket...

Itt néhány mondatban össze kell foglalni a szovjet hadmozdulatokat. A 3. Ukrán Front azt a feladatot kapta, hogy a Velencei-tó körzetéből kiindulva a Bicske—Esztergom—Neszmély szakaszon jusson ki a Dunához, s így vágja el a német és magyar seregetestek visszavonulási útját nyugat felé. Más egységek ugyanekkor délről Dunaalmás—Nyergesújfalu felé törtek előre. Esztergom december 26-i elfoglalása után a 18. harcokocsihadtest a 31. gárda-lövészhadtesttel december 27-én a Duna jobbpartján nyugat felé indult támadásra és elérte Dunaalmást.

Szőny után (1763. fkm) a SZEGED a jobbpart alá fordult. Petneházy kapitány járőr kíséretében ladikkal kivezett. A másik két egység ezalatt a balparton tüzkészültségben várakozott. Az országúton a rémülten menekülő emberek kivül katonasággal nem találkoztak. A menekülők csak annyit tudtak, hogy valahol mögöttük jönnek már az oroszok. De hol? Mennyien? Petneházy a vasúti őrházból felhívta Almásfüzitőt. Oda még nem értek el. Felhívta Tatát is, ott már bent voltak. Visszaeztek az őrnaszádra és indultak tovább. Már esteledett. Tiszta, teliholdas égbolt alatt, mínusz 15 fokban, erős jégzajlásban menteltek. Dunaalmás táján már hallani lehetett a szovjet harcokocsitalpak jellegzetes csikorgását, majd percekben belül tüzérségi becsapódások ölelték körül a hajócsoportot. Ezért azonnal fordultak és 16 óra 10 percre elfoglalták a balparton a tüzelőállásokat (1752. fkm). A SZEGED később, 17.30-kor vetett horgonyt, majd 18 órakor állást változtatott és feljebb húzódott Almásfüzitőig, a KECSKEMÉT Dunaalmásnál maradt. Besötétedett, csak a hold világított, éppen annyira, hogy a repülők felfedezhessék őket. „Úgy álltunk teliholdnál a Dunán, mintha tükörben lettünk volna” — írja Czigler kapitány.⁴³ Szerencsére közvetlenül a víz fölött és a parton békés köd szállongott s ezért a harcokocsik nem láthatták a naszádokat. Igaz, a hajók sem a tankokat. A tüzelés abbamaradt. A hajók így csendben várakoztak. Ha vaktában nyitnak tüzet, felfedik hollétüket és kiszolgáltatják magukat anélkül, hogy a tüzet eredményesen viszonyozhatnák. 23 óra után (a SZEGED 24 órakor indult) az eredeti parancs értelmében hegymenetben visszavonultak. Ekkor tört ki a baj — emlékezik vissza Petneházy kapitány. A turbinák kondenzátorának jégsekrenye megtelt kásajéggel, éjjel után 1 órakor meg kellett állni. Pár perc múlva ugyanígy járt Almásfüzitőnél a KECSKEMÉT is. A két őrnaszádot a víz lefelé sodorta. A segítségükre siető BECHELAREN a SZEGED-et, a PAM 21 a csurgó KECSKEMÉT-et fogta meg és csatolta maga mellé s indult velük hegymenetben Komárom irányába. Közben diesel motorjaik olyan éktelen dübörgést csaptak, hogy még a tankok zaját is túlharogták. A partról a harcokocsik százával ontották rájuk gránátjaikat. A

⁴³ Czigler Arnold említett visszaemlékezése magánlevélben, a szerző tulajdonában. Benedek Károly, a KECSKEMÉT gépmestere szerint még fényszórákkal is keresték a hajókat.

nyomjelző lövedékek fénycsíkjai félelmetes közelségben húztak a fátyolos ködben a hajók elé, mögé, fölé. Közben fel kellett oldani a rádiózási tilalmat. Az R/8-as hajórádiók hívták az ezredparancsnokságot (Őrsújfalú) és gyors segítséget kértek. A gépészek megfeszített erővel dolgoztak s hamarosan megtisztították a SZEGED jég szekrényét. A BECHELAREN zajos gépei leálltak s ezután a SZEGED vontatta a német ágyúnaszádot, turbinás hajtóművének köszönhetően csaknem hangtalanul.

Amikor a segítségükre küldött PAM 22 (parancsnoka Matz György zászlós) megérkezett, az is segített. Hajnali 3 órakor — a SZEGED 3.20-kor — szerencsésen horgonyt vetettek az 1773. fkm-nél, Őrsújfalunál.

A KECSKEMÉT december 27-én, már megjavítva, 9.15-kor kifutott Nagybajcsra, az új bázisra. Ám negyedóra menetelés után ismét üzemképtelenné vált s a PAM 21 vette vontába. 20 perc múlva a PAM 21 is leállt. Lehorgonyozva kezdték javítani őket. A KECSKEMÉT 11 órakor vált mozgásképesé s a PAM 21-et vontatva, erős jégzajlásban érkeztek meg 16 órakor az 1801. fkm-hez, Nagybajcs alá.

Ugyanezen a napon, 16.45-kor a SZEGED is itt kötött ki.

December 27-ről 28-ra virradó éjszaka a SZEGED, a GYŐR és a KECSKEMÉT őrnaszád, a PAM 21 és PAM 22, az AM 9 és AM 10 legénysége elhatározta, hogy hajóival hazatér.

Sajnos, ma már senki sem emlékezik pontosan az események lefolyására. Csak annyit tudunk, hogy három tiszthelyettes: Forray gépmester, Kovács József ágyúmester és Reményi kazánmester felkereste a SZEGED parancsnokát és a következőket közölték vele: ameddig az országot kellett védeni, katonai esküjükhöz híven teljesítették kötelességüket, de Németországért már nem hajlandók kockáztatni életüket. A hajók legénységével egyetértésben elhatározták, hogy átveszik a hajók irányítását. A számukra megbízható tiszteket meghagyják beosztásukban, a többi kirakják a partra és a hajókkal hazatérnek. Felkérték Petneházyt, legyen segítségükre. A SZEGED parancsnoka elvileg egyetértett a hazatérés gondolatával, de a gyakorlati megvalósítást lehetetlennek tartotta. Azért, mert a hajóút legkevesebb 6—8 órát venne igénybe, 140 km-es, német kézben levő szakaszon. A jégzajlás és az alacsony vízállás miatt az egységek hajózóképesége bizonytalan, hiszen éppen az előző napokban is történtek emiatt havariák. A műút a Duna mentén fut, arról a riasztott német harcokocsik könnyen szétlövik a naszádot. Márpedig — ha a lövegtűzből az ember élve ki is kerül — az elsüllyedő hajóról vízbe ugorva a biztos halál vár mindannyiukra. Nincs olyan ember, aki azt kibírja, a jégtáblákról nem is beszélve. Márpedig — érvelt Petneházy — a szökés célja az, hogy élve érjünk haza, hogy megmaradjunk a békeévekre.

Az emberek ezután mindezt megtárgyalták és elálltak szándékuktól. A GYŐR-ről mégis megszökött Tarján Imre tiszthelyettes, gépmester vezetésével négy folyamőr és egy gazdasági tiszt.⁴⁴

A szökés után, 28-án délelőtt az ezredparancsnokság vizsgálatot rendelt el, de nem akadt senki, aki beárult volna valakit. A további esetleges szökések megelőzése érdekében azonban a folyami erők parancsnoksága elrendelte, hogy az őrnaszádezredet azonnal indítsák útnak Németországba.

December 29-én 7 órakor az ezred Nagybajcsra álló egységei kifutottak hegymenetben, Dunacsúny úticéllal. Elől menetelt a HUNGÁRIA jacht, fedélzetén

⁴⁴ Petneházy visszaemlékezése. Megerősíti Riedl László hivatkozott visszaemlékezése, amelyben így ír: „... Később hallottam, hogy a GYŐR őrnaszádon, amint ezt Mészáros nevű kormányosa elmondta, volt egy olyan szervezkedés, hogy a jobboldali érzelmű tiszteket és legénységet kiteszik a partra és átállnak a szovjet hadsereghez. A német egységek jelenléte miatt azonban ezt nem lehetett megvalósítani...”

a folyami erők parancsnokságával, mögötte a GYŐR, a KECSKEMÉT, amely a PAM 21-et, majd a SZEGED, amely a PAM 22-t vontatta. 17 órakor a hajóoszlop kikötött. Dunacsúnyban, ahol akkor a SOPRON, a PM 1 és a bevonultatott MFTR SZENT LÁSZLÓ állt. A CSOBÁNC és BÜKK osztályparancsnoki hajók, a KÖRÖS iskolahajó és a MAROS aknahajó csak lassan és késéssel tudta az őrnaszádokat követni. Ezeket az egységeket ugyanis a magyar folyamszakaszra tervezték, illetőleg a KÖRÖS tengeri hajónak épült, s a felső Duna rohanó, zajló árjával már alig voltak képesek megbirkózni. Később, a CSOBÁNC kivételével, mindegyiket vontatni kellett.

Valamikor ezekben a napokban a GYŐR őrnaszád is lelőtt egy amerikai B-24-es Liberator nehézbombázót.⁴⁵

Az őrnaszádok toronylővegei is alkalmasak voltak a légitámadások elhárítására.⁴⁶

Dunacsúnyból december 30-án 8 órakor indultak el az egységek Hainburgba. Itt csatlakozott a menethez a SOPRON és a PM 1 is. Az őrnaszádezred folyamharcú úszóegységei ezen a napon hagyták el Magyarország területét.⁴⁷ 10.05-kor a SZEGED — valószínűleg ezidőtájt a többi hajó is — kikötött Pozsonyban (1868. fkm) majd 40 perc elteltével, nyilván a határátlépés (kiléptetés) formáságainak elvégzése után, folytatták útjukat. A SZEGED 13 órakor parthoz kötött Hainburgban (1883,5 fkm). Itt kötött ki a többi hajó is. Talán a legénység megnyugtatására, a SZEGED-en 14 órától 20 óráig általános legénységi kimenőt rendeltek el.

December 31-én Szilveszterkor is itt állt az ezred, 15 órától általános kimenőt kapott ismét a legénység. A tisztikar a SZENT LÁSZLÓ ezredparancsnoki hajón búcsúzott az óévtől.

Nickl Béla törzskapitány pedig az élettől, Január elején föbe lőtte magát.⁴⁸

Az 1945. évi harcok

1945 első hónapjaiban az őrnaszádokat nem vetették harcba. Főbb okait a következőkben látjuk:

1. A Duna hol zajlott, hol beállt. A pozsonyi vonalszakaszon — Pozsony — Gönyű között — 1944. december 24. és 1945. február 3. között, Gönyűtől lefelé 1944. december 25. és 1945. január 25. között zajlott, majd álló jég volt február 5-ig. A Dévény feletti szakaszon a jég zajlott, de a hajózást nem szüntették be.

2. A hajók műszaki állapota az utóbbi hónapok fokozott igénybevétele miatt erősen leromlott, s elkerülhetetlenné vált javításuk. Ezen nincs mit csodálkozni, mert az őrnaszádok legfiatalabbját, a SOPRON-t is még 1918-ban bocsátották vízre, 27 vizen töltött esztendő állt mögötte. A többi még idősebb is volt két évvel s már 1916/18-ban is részt vettek az aldunai harcokban. Hogy a hajók elhasználtsága milyen mérvű volt, arra vonatkozóan álljon itt néhány sor Czigler kapitány tollából: „... Amikor Linzben voltunk javításon, szerettem volna egy fenéklemet kicseréltetni. Próbaforást csináltak és megállapították, hogy a többi sem jobb. A lemezek vastagsága mindössze 2 mm volt! Majd szörnyet haltam.

⁴⁵ Csanádi—Nagyvárad—Winkler: A magyar repülés története. Budapest, 1977. 261. o.

⁴⁶ Lásd az őrnaszádezred fegyverzetét és a hajók műszaki adatait bemutató táblázatot *Csonkaréti*: Új adatok... HK 1980. 2. valamint: a Hadihajók a Dunán. Budapest, 1980.

⁴⁷ HL Riedl László hivatkozott visszaemlékezése.

⁴⁸ Dr. Zoltán János zászlós szerint, aki akkor Nickl környezetében tartózkodott, január első, vagy második szombatján, valószínűleg 13-án, Melkben történt Nickl öngyilkossága. Oka: megtudta, hogy Hardy Kálmán ügyével a Gestapo is foglalkozik, s így akarta elkerülni a letartóztatást.

Ugyanitt egy másik törzskapitány Detrich Kálmán is véget vetett életének.

mert én komolyabb fenékhez voltam szokva. Megbocsátható szegény lemezeknek: idő, rozsdá, meg a sok hajózni tanuló, akik a hajó hasát homokzátanyokon vakargatták..."⁴⁹

3. Háborúban nem mindig veszik figyelembe a harceszközök silány állapotát, a rossz útviszonyokat, esetünkben a jégzajlást. Ezért mindezek felül még egy harmadik okát is fel kell tételeznünk a hajók és a személyzet kímélésének. A németek ismételt kívánsága elől ugyan a fenti okokra hivatkozva tért ki a folyami erők parancsnoka, Trunkwalter Ödön vezérkapitány, mégis volt itt valami más indok is. Ahogy Czigler kapitány kifejezte, „a harci szellem nem nagyon dühögött a főténél” (Föte: Folyamőr Torna Egylet; de a folyamőrök egymás közt így nevezték egész fegyvernemüket). S miért nem?

Az idősebb, parancsnoki beosztásban levő tisztek, akik még az első világháború alatti osztrák—magyar haditengerészetnél kezdték pályájukat, szélesebb látókörrel, érett politikai-katonai ítélőképességgel bírtak. Látták, hogy a háború elveszett, a további áldozat értelmetlen. Ezen felül kimondott ellenszenvvel viseltettek a Hitler- és Szálasi-féle rendszerrel szemben, amit bizonyít, hogy akik közülük a legmagasabb posztokra kerültek, akkor már a németek, vagy nyilasok börtöneiben, koncentrációs táboraiban ültek (dr. Hardy vezérőrnagy, Bornemisza Félix, Grosschmid István, Csürös Lajos stb., maga Trunkwalter Ödön is kétszer volt már letartóztatva). Azokat a folyamőr tiszteket pedig, akiket ugyan nem hurcoltak el, de hadbíróági eljárást indítottak ellenük Szálasiék, magukhoz vették a hajókra azzal, hogy majd a folyami erők saját bírósága és ügyészsége fogja tárgyalni ügyüket. Így mód nyílt arra, hogy különböző kifogásokkal a végtelenségig, a háború végéig elhúzhassák a felelősségre vonásukat (ez volt a helyzet pl. Nickl Bélával és Nagy Ernő törzskapitánnyal, a 2. folyamzárszázalaj leváltott parancsnokával).

A német kívánságok nyílt megtagadásáig azonban mégsem jutottak el, s a kivezető utat sem találták meg, mert mindennél jobban félték a Szovjetunió politikai rendszerétől, a szovjet fogságtól. Amikor azután már kifogytak minden ürügyből, az őrnaszádok mégis bevetésre kerültek.

Visszatérve a hajókhöz, a KECSKEMÉT 1945 januárjában a Bécs fölötti Bismarbergnél (1931. fkm) állomásozott, majd február 13-ig Korneuburgnál (1942. fkm). Innen a SZÉCHENYI kerekesszékű vontató a linzi hajógyárba vitte, ahol a sérült turbináját és egyéb berendezéseit, lemezeit javították. Április 7-én még egy 1,5 cm-es légvédelmi géppuskával növelték tűzerejét.⁵⁰ A KECSKEMÉT javítását április 12-én fejezték be.

A SOPRON-ról csak annyit tudunk, hogy a korneuburgi hajógyárba került s áprilisban lépett ismét szolgálatba.

A SZEGED-et január 6-án Hainburgból Korneuburgba, majd telelésre január 26-án Pozsonyba rendelték, ahol március 31-ig állt nagyjavítás alatt.

Az egyik légitámadáskor, még amikor a hajógyárban állt, Trunkwalter vezérkapitány parancsára Lukács Béla főhajónagy, első tiszttel együtt egy bombázó kötelékre, amelyből három gép kigyulladva lezuhant. Azóta sem sikerült eldönteni, hogy a német, vagy a magyar parti légvédelmi ütegek, avagy a SZEGED, esetleg

⁴⁹ Czigler Arnold Petneházy Zalánhoz címzett magánlevele. Czigler a folyamőrséghez történt bevonulása előtt a polgári Duna tengerhajózási társaság kapitánya volt, ahol sokkal jobban kellett kímélni a hajókat, mint a kincstári vagyont, s ebből következően más hajózási stílust szokott meg. Külön tanulmányt érdemelne a polgári- és a hadihajózási közötti módszerbeli különbség elemzése. A kettősséget e sorok írója is tapasztalta, amikor a folyami erőknél hol olyan parancsnoka volt, aki a kincstári úszóegységeken tanulta a hajózást, hol pedig olyan, aki a polgári hajózásnál megszokottat követelte meg.

⁵⁰ Czigler Arnold hivatkozott levele. Tervbe vették, hogy lövegeit 8,8 cm-esre cserélik, de a hozzá való lőszer hiánya miatt a lövegcsereket elejtették.

a februárban még Pozsonyban álló GYŐR találta-e el ezeket a gépeket. Ennél a légitámadásnál a SZEGED személyzetéből ketten (Kovács József és Kapper Flórián folyamőr), súlyosan, ketten pedig könnyebben sebesültek.

Petneházy Zalán kapitányt megbízhatatlanság gyanúja miatt 1945. március 2-án leváltották a SZEGED éléről. A parancsnokságot március 30-án Eperjesy Sándor kapitány vette át.

A GYŐR-ről csak azt tudjuk, hogy 1945 január 24-ig Korneuburgban, majd utána a linzi hajógyárban állt. Március 23-án viszont Pozsonyban járt.

A BAJA őrnaszád január 26-án az 1939. fkm-nél (Kuchelan) állt, a MECSEK, VERA, JOLÁN I. III. folyamőr egységekkel. A TŰZÉR páncélos motorcsónak útbán volt Melk felé.

A javítások elvégzése, illetőleg a hajózási idény beköszöntése után az őrnaszádokat ismét harcba vetették. Az ezred új parancsnoka, Deák Lajos törzskapitány, ezt nem is igyekezett megakadályozni.⁵¹

1945. március 30-ra nyilvánvalóvá vált, hogy a kijavított SZEGED hamarosan bevetési parancsot kap. Ezen a napon behajózott az új parancsnok, a kazánokat fölfűtötték, a naszádot gőzkész állapotba helyezték. A legénység 14 órától kimenőt kapott. Hogy ezen a kimenőn szervezték-e meg, vagy már régóta érlelődött néhány emberben a gondolat, nem tudjuk, de bizonyára sokan éltek át drámai órákat. Hiszen mindenki tudott a szökött katonák kivégzéséről, sőt láttak felakasztott magyar katonákat is egy-egy város, község főterén, út mentén. Mégis, március 30-ról 31-re virradó éjszaka a SZEGED legénységének négy tagja (Juhász István szkv., Oláh Mihály őrv., Gács Márton és Turjanica Mihály folyamőr) a 24 órakor tartott tűzkörjárat és a 4 órakor esedékes ellenőrző körjárat közötti időben megszökött. Ahogy a hajóügyeletes tiszthelyettes az Örkönyvbe bejegyezte: „a hajót önként elhagyták.”

Másnap 13 tábori csendőr szállta meg a naszádot. Am nyomozásuk eredménytelen maradt. A kihallgatott legénység nem volt hajlandó tudni semmiféle szervezkedésről, sem arról, hogy merre mehettek bajtársaik.

Közben a SZEGED elindult Pozsonyból Németország felé. Másnap a csendőroket kihajózták.

Április 3-án Korneuburgban állt, április 4-én Melkbe (2036,1. fkm) innen Linzbe (2135. fkm) menetelt. Itt is maradt e hó 11-ig. Ekkor már régen (január 14-től) Melkben állt a folyamőr Szertár és a 4. folyamzárászlóalj.

A KECSKEMÉT-et április 13-án, Linzben feltöltötték üzemanyaggal és lőszerrel, majd az 1994. fkm-hez irányították, ahol Hollenburggal átellenben, a balparton macskázott.

A SZEGED április 11-én elindult völgymenetben, s 15-én Hollenburgban csatlakozott a KECSKEMÉT-hez. Ugyancsak ide futott be ezen a napon a GYŐR is. A hajók álcázása után, április 16-án, mindhárom egység tüzelőállást foglalt ugyanitt s közel három héten át szakadatlan tüzérségi tűzzel zavarták a szovjet csapatok hadmozdulatait. A felderítést az idé rendelt PM 1, a PAM 21 és az AM 8 végezte.

A szovjet erők április 11—13 között foglalták el Bécsét, a szovjet Dunai Flottilla közreműködésével, tehát az őrnaszádokat az osztrák főváros eleste után mozgósították. Célpontjaik figyelemmel kísérése jól mutatja a szovjet hadműveletek, csapatmozgások helyét, fokozatos térnyerésüket. A szovjet ágyúnaszádok Bécs elfoglalása után egyelőre nem mentek feljebb, a magyar őrnaszádok pedig nem ereszkedtek lejjebb, így a két flottilla közvetlen összecsapásáról nincs értesülésünk.

⁵¹ HL Horthy-kori csapatanyagok, 42. doboz, valamint Eperjesy Sándor kapitány visszaemlékezése a szerző tulajdonában.

Nézzük tehát röviden a SZEGED és KECSKEMÉT, valamint a GYŐR további működését. Megjegyezzük, hogy a két őrnaszáddal május 7-ig a BECHE-LAREN ágyúzásad is együtt volt.

Április 15. Wagram község és a Dunára-támaszkodó szovjet csapatok tűz alá vétele 10 óra 30-tól. Rövid szünet után, 17 órától a tüzelést kiterjesztették St. Georgen falura is.⁵²

Április 16-án 8 órakor kezdték löni St. Georgent és környékét. Két napos tüzelési szünet után, április 19-én 14 óra 30-tól 15 óra 30-ig a környező utakat, hidakat és útkereszteződéseket lötték, amelynek során több katonai gépkocsit semmisítettek meg.

Április 20-án 10 óra 30-tól 12 óráig a Treismauer község hídjánál fekvő gyártelepet, valamint az utakat, hidakat lötték. 15 órától 16 óra 30-ig gyors tűzcsepásokkal igyekeztek megzavarni az utak forgalmát, amelynek során szétugrasztottak egy gyülekezést. Másnap 16 órától 24 óráig bénító- és zavarótűzet adtak Treismauer és Wagram községeknél a szovjet csapatok gyülekező helyeire. Közben a SZEGED elvonult s a CSOBÁNC-ról kiegészítette készleteit, majd visszavért.

Április 22-én éjfélről reggel 7 óráig — tehát az előző napi 16 órától folyamatosan — adtak zavarótűzet ugyanazokra a célpontokra. 14 órától 16 óráig ismét lötték a gyülekező helyeket. 23 óra 15-kor folytatták a zavaró tüzet, az előbbi és egy újabb célpontra: Neusiedlre, majd éjfél után kiterjesztették Nussdorfra is. Hat óra 15-kor szünetet tartottak, majd 11 óra 30-tól 14 óráig a közlekedést zavarták. 23 órakor zárótűzzel árasztották el a szovjet gyalogságot, amelynek hatására a támadás elakadt (április 23). Ezen a napon a PAM 22 is csatlakozott a kötelékhez.

Április 24-én 12—16 óra között a Wagramtól északra fekvő erdőben levő szovjet gyalogságot lötték. Április 25-én 8 órától zavarótűz a Treismauertől északra fekvő erdőre, 14—16 óra között Wagramra. A tüzérségi megfigyelő szerint a támadást igen hatásosan háritották el a hajók.

Április 26-án 7 óra 30-tól 10 óráig zavarótűz ugyanoda. 23 órakor tűzrajtaütés Wagramra.

Április 27-én a megosztott tűzvezetéshez szükséges rádiós járőr a hollenburgi magaslatokon foglalt állást.

Egy napi szünet után, április 28-án 11 órától ugyancsak Wagramra adtak zavarótűzet és a megfigyelt mozgó célokat lötték. A következő napon Wagramon kívül Treismauerra is adtak zavarótűzet 10—12 óra között. 16 órától 20 perces bénító tüzet bocsátottak a Treismauertől északra fekvő területre. A kiküldött felderítő járőr jelentése szerint a szovjet csapatok kiürítették állásaikat és visszavonultak.

Április 30-án hajnali 1—2 óra között, majd 4 óra 25 — 7 óra között ismét zavarótűz Wagram és Treismauer falvakra, valamint a hátrább vont szovjet állásokra. 17 óra 30-tól 18 óra 20-ig tűzrajtaütés mozgó célokra.

Május 1-én 17 óra 30-tól St. Georgen községre belőtték a lövegeket, 2-án 14 óra 40-től a Treismauertől északra fekvő állásokat, 3-án 5 órától 7 óráig a Wagram melletti állásokat lötték zavaró tűzzel.

Május 4-én 16 óra 35-től ugyancsak Wagramra és St. Georgenra adtak zavaró tüzet.⁵³

⁵² Az itt szereplő Wagram nem azonos a történelemből ismert Wagram községgel (Morvamező). Ez a tűz alá vett Wagram Treismauer magasságában, de a Duna balparti oldalán, a folyamtól 2—3 km-nyire feküdt s mintegy 20 km hosszú területrésznek a neve, mint pl. a valamivel följebb elterülő Wachau.

⁵³ Feltűnő, hogy a hajónaplóban sehol sem találunk az 1945. évi harcokkal kapcsolatban őrnaszádok elleni légi tevékenységről, holott az év tavaszától a háború végéig e sorok írója több olyan mélyrepülésben végrehajtott angol-szász légitámadást élt át (pl. az AM 11 fedélzetén a HUNGARIA mellé kötve, Melkben, Linzben stb.), amelyet folyamharcú őrszolgálatok ellen hajtottak végre. Bár az is igaz, hogy e sorok írója nem az őrnaszádezred, hanem a Szertár állományában az AM 11 aknász motoroson szolgált, amely akkor futárszolgálatban volt.

Futásraj 24/50

206

93

Fedélzeti Örkönyv.

Hely: Hollenburg-utban Pachtarai

Kelt: 1945. május 7.

S	Szél.		Felbősz	Csepdek	Menet	Kondító szám	Megtett út km.	Merülés		Vízállás
	irány	erősség						elől	hátnál	
8-12	ENy	3	3	⊙	195 Kékesi h. m.	500	15 km	9 km	9,5 km	/
12-16	ENy	2	2	⊙	220 Kékesi h. m.					
16-20	ENy	2	4	⊙	420 Kékesi h. m.					
20-24	ENy	1	4	Y	steve.					
24-28	ENy	1	2	Y	630 Kékesi h. m.					
28-32	ENy	1	5	⊙	vége a habonival					

Remény: 1330 10 Percer cseres tisz az egy. aláshra

Főjelöltek: Hajófogalmai.
Jegyzetek, vizállás-mérés, fontosabb jelzések, stb.

- 18. Hajófogalmai
- 17. Előjelöltek
- 17.2. Összefoglalás
- 1945. Május 7-én
- 17. Előjelöltek
- 17.2. Összefoglalás

- 1700 P. M. Kékesi h. m.
- 1430 m. Előjelöltek
- 2200 Kékesi h. m.
- 2310 m. Előjelöltek

Hétfőn, 19.15^h kor vasaltamul
 vizos szintési parancsot adnak
 az orron hadsere 100% tüzre alatt
 szintet vizra linibe jöve
 sikar fogcsagba kerülnek
 Gobamé lantkájó sephiba 2. unatt
 lantcsag az orron fogcsagba kerül.

A SZEGED fedélzeti örkönyvének 1945. május 7-i oldala

Május 6-án 4 óra 30-tól—18.20-ig különböző szovjet állásokra bocsátottak bé-nító tüzet.

Az eddigi bevetési parancsokat a német védőkörlet parancsnokságától kap-ták (Kossuch és Seifert korvettkapitányoktól).

Május 7-én 13.30-kor megkezdett zavarótüzelés után, az 1/II. őrnaszádosztály parancsnoka távmondattal utasította a három őrnaszádot és kísérőhajóikat, hogy éjszakai menetben fussanak ki Pöchlarnba (2044,7. fkm). A SZEGED 19,15-kor, a KECSKEMÉT 21 óra 30-kor hegymenetben elindult. „Erős ellensé- ges tűzben leszakadtunk a követő ellenségtől” — olvashatjuk a Hajónaplóban. „A szovjet haderő százszázalékos tüze alatt vonulunk vissza Linzbe” — írta az őrkönyvbe Nagy Lajos hajómester, hajóügyeletes tiszthelyettes. A meginduló nagy szovjet támadásban előretörő harckocsik május 8-án délután már Melk- ben voltak. A SZEGED 4.30-kor kötött ki Pöchlarnban, majd 6.50-kor foly- tatta útját hegymenetben. Május 8-án 22.40-kor kötött ki Linz alatt, a 2118. fkm-nél.

A háború utolsó napjához értünk. A KECSKEMÉT, a SOPRON és a GYŐR azonban még ezen a napon is (május 8.) bevetésre indult, Pöchlarnból völgyme- netbe fordultak és délelőtt 10 óra 20 perckor tüzelőállást foglaltak a 2039. fkm- nél, három kilométerrel Melk fölött. Az volt a feladatuk, hogy vegyenek részt Melk védelmében. 11 óra 50-kor azonban osztályparancsnoki távmondattal le- fűjták a tűzkészültséget, közölték a kapitulációt, s egyúttal elrendelték, hogy hegymenetben induljanak vissza és soroljanak be az ugyancsak visszavonuló többi őrnaszád alkotta kötelékbe. KECSKEMÉT 22 óra 15-kor a 2115. fkm-nél vetett horgonyt (kb. Enghagen magasságában, Mauthausen alatt 3 km-nyire). Tizenhét perc múlva kötött rá a KECSKEMÉT-re a GYŐR.

Május 9-én, 6 óra 45-kor a KECSKEMÉT felszedte horgonyát, majd von- tába vette a BÜKK osztályparancsnoki hajót és megindult vele az új parancs értelmében Linzbe. A KECSKEMÉT 11 óra 45-kor érkezett Linzbe a 2135 fkm- hez és ott rákötött a SZEGED-re. Ugyancsak Linzben kötött ki a SOPRON és a GYŐR is.

A m. kir. honvéd folyami erők őrnaszádezredének harcai befejeződtek. A ha- jók amerikai kézbe kerültek.

A KECSKEMÉT hajónaplója alapján össze lehet állítani az általa felhasznált lövedékek számát. Eszerint 1944. november 11-től május 8-ig a 8 cm-es repesz- gránátból 1567 db, a 8 cm-es páncélgránátból 111 db, a 2 cm-es légvédelmi lö- vedékekből 3529 db, az 1,5 cm-es légvédelmi lövedékből 1118 db és a 8 mm-es géppuska lövedékből 17 830 db került kilövésre. Összesen 24 255 lövés.

Feltételezhető, hogy a többi őrnaszád által kilőtt lövedékek száma sem tér el ettől.

Tisztán katonai szempontból nézve, befejezésül megállapíthatjuk, hogy a fo- lyami erők őrnaszádezredének harctevékenysége semmivel sem marad el az első világháborúban küzdött cs. és kir. Dunaflorellától. Sőt, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a Dunaflorellája jóval több és sokszorta erősebb monitorokkal rendelke- zett, hogy azoknak még nem kellett középsarkos ütegekkel és harckocsikkal, valamint ilyen erős légitevékenységgel szembenézniük, ha arra gondolunk, hogy az őrnaszádokat kifejezetten járőrözésre, felderítésre, vontatmányok gyalogsági fegyverek elleni biztosítására tervezték és építették, hogy csupán a hajózási idényben vetették be őket, akkor azt is leszögezhetjük, hogy teljesítményük — embereké és úszógégségüké egyaránt —, felülmúlta amazokét.

Карой Чонкарети

ПОЛК СТОРОЖЕВЫХ КАТЕРОВ ВЕНГЕРСКОЙ КОРОЛЕВСКОЙ ВОЕННО-РЕЧНОЙ ФЛОТИЛИ В ПЕРИОД С 14 ОКТЯБРЯ 1944 ГОДА ПО 9 МАЯ 1945 ГОДА

Резюме

15 октября 1944 года, в день, когда была произведена попытка выйти из войны, полк сторожевых катеров получил приказ от командующего военно-речного флота — фельдмаршал-лейтенанта Кальмана Харди немедленно отправиться в Будапешт. Вследствие навигационных проблем в Будапешт прибыли лишь сторожевые катера дивизиона I/I, дислоцировавшегося в Ерде. Через командира дивизиона I/I Харди хотел передать секретное послание представителям рабочего люда, после получения которого индустриальные рабочие начали бы всеобщую забастовку. Однако человек, призванный передать письменное послание по заданному адресу, оказался немецким агентом и когда командира дивизиона I/I перевез его из командования речной флотилии на пештскую сторону, он явился с этим посланием к немцам. После этого немцы и действовавшие с ними заодно предатели офицеры речной флотилии арестовали Кальмана Харди. А на рассвете немецкие военно-морские части захватили новые корабли дивизиона I/I и прибывшего в первой половине для дивизиона I/II. Немцы ушли с венгерских катеров лишь после того, как офицерский и рядовой состав катеров был приведен к присяге на верность Салашу. После этого нацистское военное командование отдало приказ о том, чтобы полк сторожевых катеров принял участие в боях вместе с немецкими военно-морскими частями и под их руководством. Полк сторожевых катеров в октябре и ноябре 1944 года защищал участок Дуная под Будапештом и обеспечивал отражение речных перевозок. 26 ноября сторожевой катер «Дебрецен» вступил в бой с советскими танками ПМ-I у местечка Тёкёл, в результате чего «Дебрецен» был затоплен. После этого сторожевые катеры использовались не для разведки и патрулирования, а применялись как подвижная артиллерия непрямой наводки. В таком качестве они участвовали в боях у Сасхаломбатты 5 декабря. Так как советские войска здесь форсировали Дунай, сторожевые катера прикрывали караваны судов на участке Будапешт—Вац. В период 13—23 декабря в боях в районе Надьмарош—Вишеград—Зебегень—Соб они обеспечивали артиллерийскую поддержку войскам, сражавшимся на левом берегу Дуная. Впоследствии суда были отведены в район Эстергома, а затем в район Комарома.

26 декабря они отсюда вышли для отражения вероятного наступления советских танков, но ледоход заставил их повернуть обратно. В ночь с 27 на 28 декабря судовая команда вместе с катерами хотела сбежать, но навигационные условия под Комаромом сделали это невозможным, однако несколько матросов всё же оставили корабли. После этого полк сторожевых катеров был выведен из страны. Суда были поставлены на стоянку в различных зимних гаванях и ремонтных доках, откуда в апреле 1945 года они вновь снялись и отправились на боевую линию. С 15 апреля по 7 мая 1945 года они находились в Холленбурге и вели огонь по различным объектам. 8 мая они заняли огневую позицию выше Мелька, а 9 мая отступили к Линцу, где попали в плен к американцам.

Károly Csonkaréti

DAS PATROUILLENBOOT-REGIMENT DER UNGARISCHEN KÖNIGLICHEN FLOTTILE ZWISCHEN DEM 15. OKTOBER 1944 UND DEM 9. MAI 1945

Resumee

Am Tage des versuchten Ansprungs vom Krieg, am 15. Oktober 1944 hat der Kommandeur der Waffengattung, Generalleutnant Hardy dem Patrouillenboot-Regiment den Befehl erteilt, gleich nach Budapest abzufahren. Wegen Schiffahrtsschwierigkeiten kamen jedoch nur die in Erd stationierenden Einheiten der I./I. Division an. Hardy wollte mit dem Kommandeur der I./I. Patrouillenboot-Division den Arbeitervertretern eine geheime Botschaft zukommen lassen, nach deren Erhalt die Industriearbeiter in Generalstreik hätten treten müssen. Aber der Beauftragte, der die schriftliche Botschaft an die angegebene Adresse auslieferte sollte war ein deutscher Spion und nachdem der Kommandeur der I./I. Patrouillenboot-Division ihn mit seinem Motorboot von der Flottillenkommandatur

an das Pester Ufer übergefahren hatte, meldete er sich gleich mit der Botschaft bei den Deutschen. Die Deutschen und die sich mit ihnen verschworenen, verräterischen Flottenoffiziere verhafteten Kálmán Hardy. Zu früher Morgenstunde haben deutsche Marineeinheiten die Kampfeinheiten der 1./I. Division sowie der später vormittags angekommenen 1./II. Division angefallen. Die Deutschen liessen ihre Schiffe erst hinter, nachdem die Offiziere und die Mannschaft Szálasi den Treueid abgelegt hatten. Die Kriegsleitung der Pfeilkreuzler hat angeordnet, dass das Patrouillenboot-Regiment mit den deutschen Marineeinheiten und unter ihrer Leitung an den Kämpfen teilnehmen sollten. Im Oktober und November verteidigte das Patrouillenboot-Regiment die Stromstrecke südlich von Budapest und schützte die Schiffstransporte. Am 25. November führtschlug es Patrouillenboot (*Debrecen*) und PM—1 mit sowjetischen Kampfwagen ein Gefecht bei Tököl, in der dem *Debrecen* versenkt wurde Demnach wurde das Patrouillenboot nicht zur Rekognisierung und zum Patrouillendienst sondern als bewegliche Artillerie unter mittelbarer Visierung eingesetzt. So nahm es auch an den Kämpfen in Százhalombatta am 5. Dezember teil. Nachdem diese Strecke von den sowjetischen Truppen überquert worden war, schützten die Patrouillenboote Bugsierschiffe an der Strecke zwischen Budapest und Vác. In den Kämpfen im Gebiete von Nagymaros, Visegrád, Zebégény und Szob deckten sie die am linken Ufer fechtenden Truppen durch Artilleriebeschuss zwischen dem 13. und dem 23. Dezember. Danach wurden die Schiffe in den Bezirk von Esztergom, und später Komárom zurückgezogen. Von dort fuhren sie am 26. Dezember wieder ab, um einen eventuellen sowjetischen Panzerangriff abzuwehren, aber das Eistreiben zwang sie zum Rückzug. In der Nacht von dem 27. auf den 28. Dezember wollte die Mannschaft mit den Schiffen desertieren und, obwohl wegen ungünstiger nautischer Verhältnisse unter Komárom es fast unmöglich war, gaben es doch einige von der Mannschaft, denen es gelang, das Schiff zu verlassen. Das Patrouillenboot-Regiment wurde aus Ungarn weg kommandiert. Die Schiffe wurden in Winterhäfen oder in Reparaturwerften eingestellt, von denen sie im April 1945 wieder eingesetzt wurden. Zwischen dem 15. April und dem 7. Mai stationierten sie bei Hollenburg und die Einheiten beschossen verschiedene Objekte. Am 8. Mai nahmen sie Batteriestellung über Melk und am 9. zogen sie nach Linz zurück, wo sie von den Amerikanern überwommen wurden.